

LB

09495

A 30 - 464/306

GAREBEK MOELOED

OF

HET FEEST VAN MOHAMMED'S GEBOORTE,

GELIJK HET TE DJOKDJOKARTA JAARLIJKS GEVIERD WORDT.

(EEN ARTIKEL UIT HET «TIJDSCHRIFT VOOR NEDERLANDSCH INDIE.»)

TE ZALT-BOMMEL, BIJ JOH. NOMAN EN ZOON.

1857.

GAREBEK MOELOED

OF

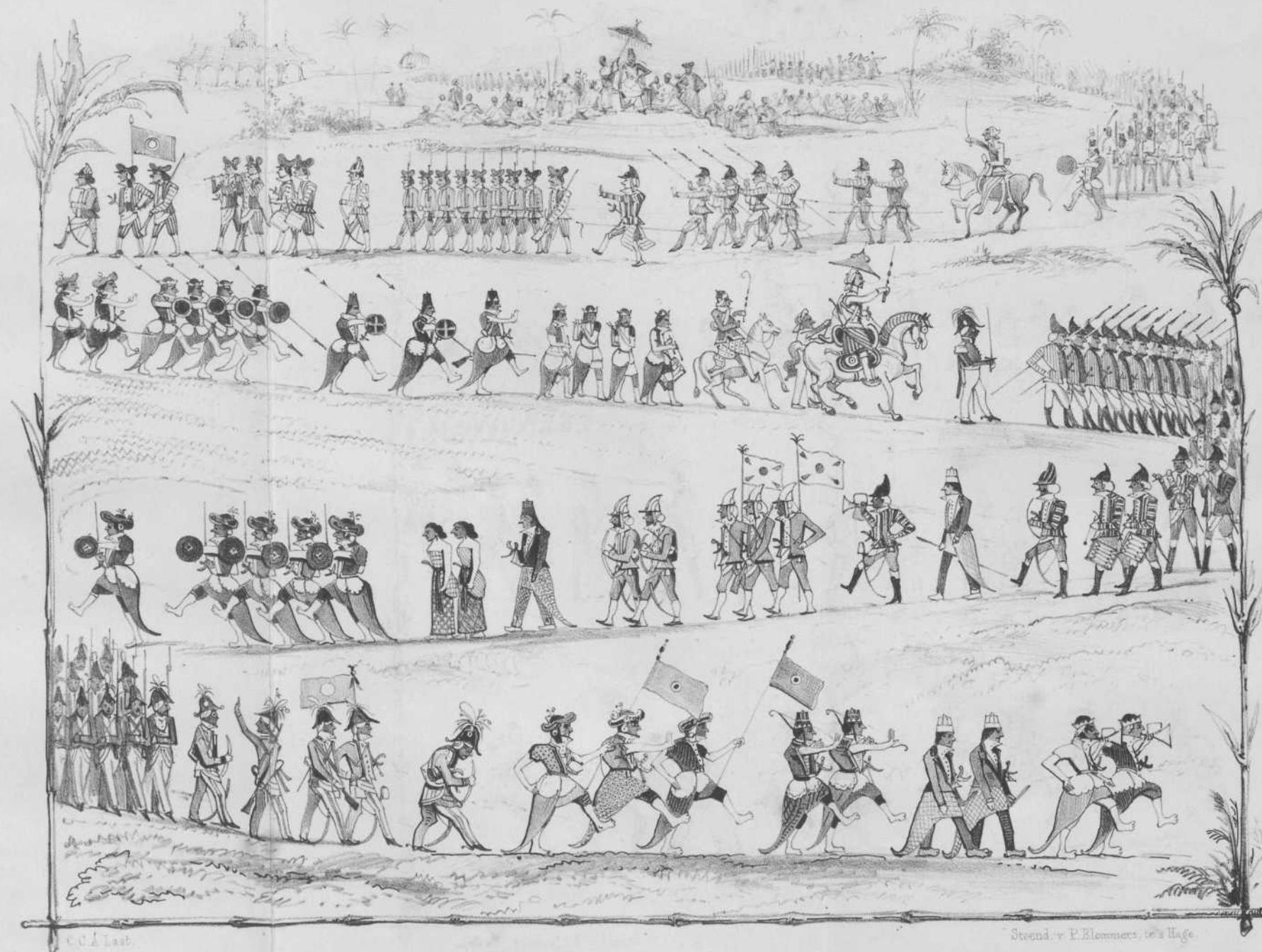
HET FEEST VAN MOHAMMED'S GEBOORTE.

GARRETT MORTIMER

THE FIRST AND LAST OF THE

Drill 30--
16/4/44

001901/4 0133

C. A. Last.

Steend. v. P. Blommestein, te 's Hage.

DE TROEPEN VAN DEN SULTHAN VAN DJOKDJOKARTA
op "garebek moelod".

GAREBEK MOELOED

OF

HET FEEST VAN MOHAMMED'S GEBOORTE,

GELIJK HET TE DJOKDJOKARTA JAARLIJKS GEVIERT WORDT.

(EEN ARTIKEL UIT HET "TIJDSCHRIFT VOOR NEDERLANDSCH INDIE.")

TE ZALT-BOMMEL, BIJ JOH. NOMAN EN ZOON.

1857.

GARIBEK MOELTOD

HET EERST VAN HOLLANDS GEBOORTE

DEEL I. VAN DE EERSTE DEEL VAN DE EERSTE DEEL

DEEL I. VAN DE EERSTE DEEL VAN DE EERSTE DEEL

DEEL I. VAN DE EERSTE DEEL VAN DE EERSTE DEEL

DEEL I. VAN DE EERSTE DEEL VAN DE EERSTE DEEL

VOORBERIGT.

De aankondiging van den feestelijken optogt, die in de eerste dagen der volgende maand door de leerlingen der akademie te Delft zal worden gehouden, bragt mij op het denkbeeld, om een gedeelte der artikelen over Djokdjokarta, die ik thans in het Tijdschrift voor Nederlandsch Indië schrijf, afzonderlijk verkrijgbaar te stellen.

Immers men heeft het voornemen, om onder anderen ook eene voorstelling te geven van 't een en ander der feestelijke plegtigheden, die in de maand „moeloed” te Djokdjokarta gevierd worden. De beschrijving van dat feest, gelijk het, eenige jaren geleden, door mij werd bijgewoond, zal dus de toeschouwers van 't geen te Delft vertoond zal worden, misschien niet onwelkom wezen.

Hoe meer men ons volk met Indië en vooral met Java bekend maakt, des te naauwer zal de band worden, die beide landen aaneenhecht. Hoe meer dat vreemde, dat geheimzin-

nige, dat niet zelden absurde begrip verdwijnt, 't welk nog zoo dikwijls aan „de Oost” gehecht wordt, des te meer zal de lust onder alle standen onzer samenleving worden opgewekt, om dáár het uitgebreide veld te bearbeiten, waarvan de ontginning voor Nederlandsche krachten schijnt bestemd. Allerlei leden der maatschappij, aanzienlijken en geringen, geleerden en handwerkslieden, landbouwers en industriëlen, onderwijzers en opvoeders, allen kunnen in ons Indië eenen, voor zich zelf voordeeligen en voor dat rijke land en zijne goede bevolking weldadigen en gezegenden, werkkring vinden. Al wat dus kan strekken, om de scheidsmuur weg te rukken, die door bekrompenheid, vooroordeel en een verkeerd begrepen egoïsme tusschen het Nederlandsche volk en de bevolking van onzen Indischen Archipel is opgetrokken, — dat alles beschouwen wij als een verdienstelijk werk, als middelen, om ons tot een meer rationeel en moreel koloniaal stelsel te brengen.

Verwondert het u, dat wij eene voorstelling van een Javaansch feest, door de akademische jongelingschap te geven, ook al onder die middelen tellen? Als toch in de straten van Delft de optocht van, naar wij hopen met juistheid teruggegeven, Javaansche types duizenden toeschouwers van heinde en ver zal trekken, dan zullen er onder zijn, die, niet te vreden met het zien der kleedingstukken en wapenen en siradiën, naar den zin en de betekenis van 't geheel zullen vragen. In alle geval zal het hof van den sulthan van Djokdjokarta en het feest, dat jaarlijks in zijn kraton gevierd wordt, gedurende eenigen tijd het onderwerp der gesprekken van duizenden Nederlanders worden. Geloofd zij niet, dat dit mede zal werken, om 't

vreemde weg te nemen, om eenige kennis, hoe weinig dan ook, onder ons volk te brengen van een land, waarop wij zulke naauwe betrekkingen hebben?

Ik althans juich vooral om die reden het voornemen der Delftsche studenten toe, en ik wil trachten iets bij te dragen tot bevordering van 't geen ik zoo gaarne door deze voorstelling bevorderd zou zien, de verspreiding van meer juiste begrippen omtrent ons Indië. Met dat doel bied ik deze afzonderlijke uitgave der beschrijving van „garebek moeloed” mijnen landgenooten aan en vooral hun, die de feesten te Delft denken bij te wonen. Zij zullen er menigen eigenaardigen karaktertrek der Javanen uit leeren kennen; zij zullen zich door de kinderlijke naïviteit van dat goede volk voelen aangetrokken, maar tevens opvoeding en onderwijs, die nu ontbreken, als eene dringende behoefte beschouwen, om de Javaansche maatschappij op te heffen en tot hooger ontwikkeling te brengen; zij zullen zien, dat die zoogenaamde Mohammedanen omtrent den islam vrij onverschillig zijn en volstrekt niet ieder oogenblik gereed staan, om voor hunnen profeet het zwaard te trekken. Ik noem „garebek moeloed” een godsdienstig feest, omdat het de herinnering is der geboorte van Mohammed. Uit de wijze, waarop het gevierd wordt, blijkt wat eigenlijk de godsdienst voor den Javaan nog is. Hij wordt geboren, hij wordt besneden, hij trouwt, hij sterft en hij viert nu en dan een feest, volgens de Mohammedaansche ritus, maar nog vrij wat met Hindoe- en andere overleveringen vermengd — ziedaar alles!

Overigens heeft dit geschrift weinig waarde. 't Is niet veel meer dan een fragment uit de aantekeningen, die ik

op mijne veelvuldige reizen over Java heb gehouden. Er zal misschien ook wel eene enkele onnaauwkeurigheid in zijn aan te wijzen, door hem, die „garebek moeloed” meermalen heeft bijgewoond; want ik geef slechts de indrukken terug, die ik van ééne enkele representatie heb ontvangen. Aan die enkele had ik genoeg:

*If all the year were playing holidays,
To sport would be as tedious as to work;
But when they seldom come they wish'd-for come,
And nothing pleaseth but rare accidents:*

zeg ik in 't algemeen met prins HENDERIK bij SHAKSPERE, maar vooral van „garebek moeloed.”

Moge dit kleine geschrift met welwillendheid ontvangen en niet geheel verwerpelijk bevonden worden.

'S GRAVENHAGE,
17 April 1857.

DE SCHRIJVER.

I.

DE KRATON.

— „Goddank! dat wij er zijn!” riep ik mijnen reisgenoot toe, toen wij 's avonds laat, in stikdonkere duisternis, te Djokdjokarta behouden waren aangekomen. En gij zult erkennen, dat zulk eene dankbare ontboezeming natuurlijk en gansch niet ongepast was, als ik u vertel, met welke gevaren onze reis van Magelan herwaarts vergezeld ging. Ja, glimlach maar niet; ik herhaal het — gevaren! Ik weet wel, dat een uitstapje van Magelan naar Djokdjokarta in den regel even veilig is, als van Amsterdam naar Haarlem, maar toch was de togt, dien wij nu hadden afgelegd, voor ons bijna halsbrekenswerk; wij zijn inderdaad, — gij zult het nog eens hooren, — aan groote gevaren ontkomen. Zie hier het geval.

't Was reeds laat in den achtermiddag, toen wij op het punt stonden, Magelan te verlaten.

— „Het rijtuig is gereed”, kwam mijn jongen mij waarschuwen.

— „Hebt gij niets vergeten, SIDIN’?”

— „Niets mijnheer!”

— „En de fooijen voor den koetsier en de loopers?”

— „Alles in orde, mijnheer, alles geteld en afgepast.”

— „Welaan dan!” riep ik mijnen reisgenoot toe en wij begaven ons naar buiten, om de reis naar Djokdjokarta te beginnen.

Ik wilde juist in 't rijtuig stappen, toen mijn oog toevallig viel op het wezen, dat in de gedaante van koetsier op den bok zat; maar ik trok mijn voet weder terug, dien ik reeds op de eerste trede had gezet. Zulk eene verschijning was mij nog nimmer voorgekomen. Verbeeld u een koetsier met een grooten bril op den neus! Een koetsier als Javaan gekleed, met den gewonen doek om 't hoofd, maar op dien doek een Europeesche koetsiershoed, en voor de oogen twee groote groene brilglazen! Overigens een klein tener mannetje, die de teugels van vier moedige Javaansche paarden in de magere handen had.

— „Zult gij ons rijden?" 't Was mij onmogelijk die vraag te onderdrukken.

— „Ja wel mijnheer!" klonk het met een fijn pieperig stemmetje van den bok.

— „Nu! voorzigtig maar!" zuchtte ik, en zette mij in 't rijtuig neder.

't Ging boven verwachting goed. Twee, drie posten hadden wij achter den rug, zonder eenig ongeval, en de paarden waren altoos in eenen regelmatig galop. Wij dachten er niet meer aan, dat de oogen van onzen koetsier een bril noodig hadden. De zon was reeds onder en liet nog slechts een schemerlicht achter, echter scherp genoeg voor gezonde oogen, om de voorwerpen te onderscheiden. Wij bevonden ons in diert dommeligen toestand tusschen waken en droomen, die u in een rijtuig zoo dikwijls overvalt. Daar gevoelden we plotseling een schok, die ons voorover op de bank deed tuimelen. Bons! krak! zei het rijtuig, en 't stond eensklaps stil, onbewegelijk als een pilaar. De overgang van voortwaartsche beweging, zoo snel als de galoperende paarden die kunnen veroorzaken, tot roerloozen stilstand was in één oogenblik, in ééne sekonde, in één zucht. Verwondert het u, dat wij er door voorovertuimelden? Verwondert het u, dat wij, tot bezinning gekomen, ons haastten om

uit het rijtuig te springen? Maar wat we toen zagen, dat zal u misschien verwonderen.

Er lagen groote, zware, vierkante en ronde trachyt-massa's midden op den weg. Sommigen er van hadden drie of vier voet middellijn: en voor een dezer monsters onder de steenen was ons rijtuig opgetornd en plotseling blijven staan. Ik stond op het punt, om tegen den gebrilden koetsier een krachtigen aanval te beginnen, toen mijne oogen vielen op het terrein, drie of vier schreden verder dan de plaats, waar de voorpooten van ons vierspan stonden. De woorden stikten mij in den mond, ik werd bleek, greep mijnen reismakker onwillekeurig bij den arm en wees hem naar dien kant. En wat zagen wij? Drie of vier schreden voor ons uit gaapte een afgrond! Wij stonden aan de hooge oevers der diep liggende bedding eener rivier. Zij stroomde dertig, veertig voeten beneden ons. Hadden de galoperende paarden nog drie of vier schreden verder gegalopeerd, dan waren wij met het vierspan, met het rijtuig en met den gebrilden koetsier in dien afgrond gestort. De steenen, die op den weg lagen, hadden ons 't leven gered. De brug, die den eenen oever met den anderen moest verbinden, was in de west-moeson door een bandjir gedeeltelijk weggespoeld, en werd thans gerepareerd. Daarom had men er tijdelijk een weg gemaakt, die, met eene zachte helling slingerend, naar de bedding der rivier voerde, om de passage door den thans slechts een paar voet diepen stroom aan de rijtuigen te verleen. Maar onze gebrilde koetsier had dat niet gezien, was dien zijweg voorbij gereden, holde toe op de weggenomen brug — ik huiver nog als ik er aan denk!

Dat wij niet meer zoo gerust zaten, toen wij ons weder in ons rijtuig zetten, en ons leven op nieuw aan het mannetje met zijn bril moesten toevertrouwen; dat wij volstrekt niet „lekker” waren, te meer dewijl het ondertusschen geheel donker was geworden, zal ik u wel

niet behoeven te zeggen. En gij zult den uitroep „God-dank! dat wij er zijn” nu zeker niet zoo onnatuurlijk meer vinden.

Wat zou het jammer geweest zijn, indien de groote steenen op den weg ons niet aan den rand van den afgrond hadden gered; want dan had ik deze wereld verlaten, zonder de residentie van Zijne Hoogheid HAMANGKOE BOEONO V, sulthan van Djokdjokarta, te zien. Al schittert zij ook niet door 't geen wij Europeanen pracht en luister noemen; al verheffen er ook geene paleizen en statige gebouwen hunne tinnen fier ten hemel, toch is zij eenig in haar soort; toch verdient zij als eene kuriositeit, als een erstuk van vroeger tijden, als eene „poesaka”, gelijk de Javanen zeggen, gekend en in eere gehouden te worden; toch heeft zij op de geheele wereld haar gelijke niet, behalve hare buurvrouw de residentie van Zijne Hoogheid PAKOE BOEONO VII, soesoehoenan van Soerakarta, van wie zij dan ook eene tweelingzuster is.

't Is nu juist honderd jaren geleden, dat die twee zusters het levenslicht aanschouwden. Ze waren dochters van het aloude groote Javaansche rijk, dat toen nog, onder den naam van het rijk van Mataram, in 't hart van Java zijnen zetel had, en waarover PAKOE BOEONO II, met den titel van „soesoehoenan”, het gebied voerde. Maar die vorst had een broeder, pangeran MANGKOE BOEMI, die in het jaar 1746 tegen hem in opstand kwam en hem handen vol werk gaf. Hadden de beide broeders dezen twist *en familie* kunnen afmaken, zij zouden elkander een tijd lang geplukhaard hebben, en 't einde zou geweest zijn, dat de sterkste en slimste zegevierde en den troon van het groote rijk van Mataram beklom of behield. Maar er bevond zich toen nog een derde partij op Java, verreweg de magtigste en de geslepenste. De Nederlandsche Oost-Indische Kompagnie had, gedurende bijna anderhalve eeuw, haar gezag op het eiland gevestigd en langzamerhand uitgebreid. Al knagende aan de zoomen van het Mata-

ramsche rijk, had zij een groot gedeelte van 't grondgebied reeds aan zich weten te onderwerpen. Geen oorlog was er gevoerd, geen familietwist was er geweest, of zij had zich er in gemengd, en met buitengewone handigheid in haar voordeel er partij van getrokken. Thans ook sloeg zij den krijg tusschen de beide broeders met de meeste belangstelling gade; maar, hoe zij ook als een der pioniers van de ware gereformeerde religie voor de uitbreiding der Kerk in Indië trachtte te woekeren, toch was hare belangstelling niet die des christens, die den broedertwist tracht te eindigen en broedermoord te voorkomen; 't was de belangstelling van den roofvogel, die zijne prooi bespiedt. Met een loerend oog, met een vlammen blik tuurde zij op de gebeurtenissen, die zich in 't hart van Java ontwikkelden.

De Kompagnie trok partij voor den soesochoenan **PAKOE BOEONO II** tegen zijnen weerspannigen broeder. Zij verleende krachtige hulp, en daaraan had de vorst het te danken, dat hij door den rebel niet van den troon werd gestoten. Maar zij liet zich voor die hulp een ongehooirden prijs betalen. Om maar iets te noemen, de soesochoenan deed, op den 2 December 1749, afstand van de souvereiniteit van 't geheele eiland Java aan de Nederlandsche Kompagnie! Zie dat heet ik dankbaarheid van de zijde van dien vorst — en dan zegt men nog, dat de Javaan zulk eene deugd niet kent! Maar wij moeten billijk zijn en erkennen, dat er toch ook nog een tweede drijfveer bijkwam: de behoefte aan voortdurende hulp; de zaken stonden vrij goed, maar alléén door den steun van de Kompagnie; trok zij zich terug, dan zou wel dra 't water aan de lippen staan. En zij had wel niet gedreigd; integendeel, zij betoonde zich altoos welwillend en voorkomend; maar toch — zij had haar verlangen naar den afstand der souvereiniteit zóó duidelijk te kennen gegeven, ook dewijl zij beweerde daardoor te beter in staat te worden gesteld, om op den duur te kunnen

helpen, dat de soesochoenan begreep tot dien gewigtigen stap te moeten komen.

Kort na de overdracht der souvereiniteit aan de Kompagnie kwam PAKOE BOEONO II te sterven. De souvereiniteit van geheel Java, dus ook van 't rijk, dat de vorst nalië, was haar eigendom; zij kon dus over den vakanten troon naar welgevallen beslissen, en zoo stond zij het rijk van Mataram in leen af aan den oudsten zoon van den overleden vorst, die nu onder den naam van PAKOE BOEONO III den troon besteeg. De oorlog duurde voort, en 't liet zich aanzien, dat met eenige inspanning, vooral ook van den leenheer en helper, de rebel weldra zou zijn ten onder gebragt. Maar wat dan? Was het te veronderstellen, dat de zoon, die nu slechts een leen van zijnen vader had geërfd, daarmede op den duur te vreden zou zijn? Was 't niet veeleer waarschijnlijk, dat de soesochoenan, zoodra hij zich van de rampen des oorlogs wat hersteld zou gevoelen, den afstand zou trachten te vernietigen? En wat al moeilijkheden en gevaren zouden daaruit voor de Kompagnie kunnen ontstaan!

Er moest een middel gezocht worden, om, bij den rede, dat dreigende onweder af te wenden. Men vond het gemakkelijk. De krijg duurde voort. Jaar in jaar uit werd het rijk van Mataram door al de verschrikkingen van den burgeroorlog geteisterd; de Kompagnie was aloos tot hulp bereid en hielp ook werkelijk — maar was het hare schuld, dat haar goede wil zulke geringe uitkomsten had? De toestand van den soesochoenan werd gedurig hagchelijker; reeds lang was hij ten einde raad, en 't scheen, dat ook de Kompagnie er geen middel meer op wist, om de zaken tot een goed einde te brengen. Eindelijk had zij er nog één gevonden, waarvan zij zich veel goeds beloofde; zij stelde het in 't jaar 1755 aan PAKOE BOEONO III voor. Zij gaf hem te kennen, dat er, op welke wijze dan ook, aan den oorlog een einde moest komen, — maar ondertusschen had zij in 't geheim reeds

alles voorbereid voor de schikking, die zij verlangde. Kon men den rebel niet ten onder brengen, welnu, dat men hem dan te vreden trachtte te stellen. Hij zou zich misschien wel laten vinden. En werkelijk hij liet zich vinden! Hij zou tevreden zijn, wanneer de helft der landen, waaruit het rijk van Mataram was zamengesteld, aan hem werd afgestaan! De Kompagnie vond er geen bezwaar in, het voorstel daartoe strekkende aan den soesochoenan te doen en aan te bevelen. Welk eenen indruk het op hem maakte, laat zich gemakkelijk gissen; maar hij eindigde, helaas! hij moest wel eindigen! met toe te geven, en zoo werd in 1755 het aloude magtige rijk van Mataram in twee deelen gesplitst. Over 't eene, dat den naam van Soerakarta ontving, bleef **PAKOE BOEONO III**, met den titel van „soesochoenan”, dien de onzen door „keizer” vertolken, het bestuur voeren. En het andere gedeelte, dat het rijk van Djokdjokarta werd genoemd, stond de Kompagnie als leen af aan zijn broeder, den rebel **MANGKOE BOEMI**, die het, met den titel van sulthan **HAMANGKOE BOEONO I**, regeerde.

De Kompagnie had haar doel bereikt. Zij behoefde nu den soesochoenan van Soerakarta niet meer te vreezen, want hij had in den sulthan van Djokdjokarta eenen mededinger, die hem in toom zou houden. De les „divide et impera” had zij in praktijk gebragt, en nu kon zij, gerust voor de toekomst, hare leenregten gemakkelijk handhaven bij twee, in magt gelijk staande, van elkan- der afgunstige en in onderling mistrouwen levende vorsten.

Zoo is het rijk van Djokdjokarta ontstaan, in welks hoofdstad wij ons thans bevinden. Honderd jaar gele- den was die hoofdstad niet meer dan eene kleine dessa. Maar de sulthan **HAMANGKOE BOEONO I** koos haar uit tot zijne hofplaats; reeds daardoor nam zij in aanzien en omvang toe, en zoo is zij langzamerhand geworden wat zij nu is.

En wat is zij dan nu? Zij is eene verzameling van

Europesche, Chinesche en inlandsche woningen, van verblijfplaatsen (kraton's) van inlandsche vorsten, doorsneden van ruime, fraaije wegen, allen overschaduw'd door prachtige waringin-boomen, die aan beide kanten van den weg hunne bladerrijke kruinen verheffen. Eene stad, in de Europesche beteekenis van het woord, kan men de plaats niet noemen; zij heeft er niets van. De Europeanen wonen in de voornaamste wijk in sierlijke, op Indische wijze gebouwde, huizen. De aanzienlijkste dier woningen is natuurlijk het residentie-huis, of het paleis, waarin de eerste Nederlandsche autoriteit zijn verblijf houdt. De Chinezen hebben ook hunne afzonderlijke wijken, of gelijk men het in Indië noemt „Chinesche kampen." De Javanen wonen in kampong's, die ieder door een eigen naam worden aangeduid, en de Javaansche vorsten wonen in kraton's.

Te midden van al deze Europesche, Chinesche en inlandsche woningen verheft zich het Nederlandsche fort, „Rustenburg" genaamd. 't Schijnt mij toe, uit een krijgskundig oogpunt, niet veel bijzonders te zijn, en ik heb van deskundigen dan ook wel gehoord, dat het een Europeeschen vijand niet veel moeite of oponthoud zou kosten. Maar toch houdt het de gansche hoofdplaats van den sulthan van Djokdjokarta in bedwang. Het is bezet door Europeesch garnizoen, een half bataillon infanterie, een halve mobiele bergbatterij, en een detachement artillerie, te zamen ongeveer 500 man. En hoe versterkt nu ook de kraton van den sulthan moge zijn, echter altoos op Javaanschen trant versterkt, hoe talrijk ook zijne troepen mogen wezen, welk een krijgshaftig voorkomen ze mogen hebben, toch is deze kleine Europesche magt voldoende, om het Nederlandsche gezag, dat tegenwoordig in Djokdjokarta eigenlijk het eenige gezag is, voldoende te handhaven.

Naar niets was ik nieuwsgieriger, toen ik Djokdjokarta bezocht, dan naar de kraton van den sulthan, het

vorstelijk verblijf van den grooten man, die „de wereld op zijn schoot houdt”; dat is de vertaling van zijnen naam „hamangkoe boeono!” Toen ik dan ook den morgen na mijne komst ontwaakte en mij naar buiten spoedde, was mijne eerste wandeling naar dat paleis. 't Was vroeg in den ochtend nog vóór de zon was verzezen. Stil en eenzaam waren de straten en wegen der vorstelijke hofstad.

— „Wilt gij mij den weg wijzen?” vroeg ik aan een inlandschen oppasser van den resident, die onder de voorwaranda het oogenblik afwachtte, dat zijn heer zich buiten zou vertoonen.

— „Gaarne, mijnheer; werwaarts verlangt gij te gaan?”

— „Naar de kraton.

— „Dan langs dezen weg,” en hij wees mij aan zijn linkerhand en volgde mij derwaarts.

Weldra viel een breede muur mij in 't oog. Dat was de kraton, of liever daar binnen was ze verborgen; want die muur, met een gracht aan hare voeten, omgeeft de gansche oppervlakte van het vorstelijk verblijf, meer dan een uur in 't vierkant. Aan de uiteinden is zij door kleine bastions, volgens de oude fortifikatie-kunst, versterkt. Aan de noordzijde verheft zich de hoofdpoot, en bovendien bevindt zich aan twee zijden nog een ingang. Binnen die ringmuur ziet gij eene aaneenschakeling van gebouwen, pleinen en gangen, die een doolhof vormen, van honderden straten en wegen doorkruist, en waarin gij verdwaalt, indien gij geen geleider bij u hebt. 't Is natuurlijk, dat de toegang, ofschoon tot de wegen en straten in den regel geopend, echter tot de gebouwen, waarin de sulthan en de prinsen zijn gehuisvest, verboden is, tenzij gij, bij plegtige gelegenheden, tot de genoodigden behoort, of het geluk u te beurt valt, een bezoek aan den sulthan te brengen. Ik zag dus, op deze eerste wandeling, slechts het uitwendige, maar ik moet zeggen, dat, als het inwendige daaraan beantwoordt, alles wat naar pracht en luister zweemt aan dit konink-

lijk verblijf ontbreekt. De gebouwen zijn alles behalve sierlijk en smaakvol, meest van hout of bamboe, en voor een deel deerlijk vervallen. Regelmaat noch orde heerscht in de plaatsing, en hoe dicht op een ze staan, kunt gij daaruit opmaken, dat binnen deze kraton-muren ten minste 15,000 menschen wonen. Als gij de hooflpoort, die den naam van „kori-gladak” draagt, binnentreedt, ziet gij eene vlakke of plein voor u, in welks midden twee waringin-boomen zich verheffen, als teekens der vorstelijke waardigheid. Zijt gij dit plein overgewandeld, dan stuit gij op een tweede poort, „kori-pamoerakan” genaamd. Deze poort voert naar een tweede, veel grooter plein, de „haloon-haloon”, en achter dit plein bevindt zich het eigenlijke verblijf van den grooten man. Daar woont, om u met al zijne namen en titels bekend te maken: „Sulthan Hamangkoe Boeono Senopati Ing Ngalogo Ngabdoe Rachman Saïdin Panotogomo Ralifut-ullah.” Gij zoudt dit misschien op de volgende wijze in 't Nederduitsch kunnen uitdrukken: „De Koning, die den aardbol op zijn schoot heeft, de opperveldheer van het slagveld, de dienaar van den Barmhartigen, de beschermer der godsdienst, de vertegenwoordiger van God.” De omgeving, waarin deze doorluchtige „werelddrager” zijn verblijf houdt, bestaat uit zijn eigen woonhuis en een groot aantal woningen, waarin zich zijne vrouwen bevinden. Bovendien staat er eene menigte pondopo's of open lokalen regts en links en overal verspreid. Voorts vindt gij er eene goudsmederij, passementmakerij, eene fabriek van figuren voor de wajang (of inlandsche tooneelvertooningen), eene schilderzaal, bureaux enz. 't Zijn meest liefhebberijen van den sulthan. Eindelijk behoort er toe eene groote stalling voor paarden en een wagenhuis, dat een dertigtal rijtuigen bevat, waaronder sommigen, die wel eene halve eeuw oud zijn.

Al die bijzonderheden zag ik op deze eerste wandeling niet. Ik wierp slechts een algemeen blik op de kraton,

die mij den indruk gaf, dien ik zoo even vermeldde. Ook de tweelingzuster, het rijk van Soerakarta, bezit een dergelijk vorstelijk verblijf voor den keizer. Wilt gij eene vergelijking van die beide kratons, uit den mond van eenen vroegeren resident van Djokdjokarta hooren? „Het inwendige van beiden is op dezelfde leest geschoeid, gewijzigd door den smaak der onderscheiden vorsten. De kraton van Djokdjokarta is schooner en indrukwekkender (!), maar aan het Soerakartasche hof heerscht meer pracht en praal; men ziet er meer beschaving en navolging van de Europeesche zeden; te Djokdjokarta is alles meer echt Javaansch van den ouden stempel, ofschoon daarin, door de onlusten van 1825 tot 1830, ook wel eenige wijziging is gekomen.”

Maar ééne bijzonderheid bezit de kraton van Djokdjokarta, die Soerakarta mist, eene kuriositeit, die als zoodanig aan alle vreemdelingen wordt vertoond. Ik bezigtigde haar op deze eerste ochtendwandeling. Aan de zuidwestzijde bevindt zich in de kraton het zoogenaamde waterkasteel. „Dat moet gij vooral gaan zien!” had men mij gezegd, toen ik naar Djokdjokarta wilde gaan. Gij kunt daar uit opmaken, dat het eene groote vermaardheid bezit, en mijne verwachting was niet weinig gespannen. Maar hoe werd ik teleurgesteld! Ik vond niet veel meer dan de overblijfselen, de ruïnen, van een gebouw, dat vroeger met zijne omgeving een aangenaam lustoord kan geweest zijn, maar dat thans vervallen en in eenen jammerlijken toestand verkeert. Gelijk de naam reeds aanduidt, ligt het in 't midden van helder stroomend water. Onder de bedding van dit water is, aan twee zijden, een soort van verwulfsel vervaardigd, om tot toegang te dienen. Men treedt het gebouw alzoo door een tunnel binnen. Het „waterkasteel” zelf bestaat, volgens de Javaansche gewoonte, uit een talloze menigte groote en kleine vertrekken, zonder eenige regelmaat door elkander, en waarvan men velen langs onderscheiden trappen moet

beklimmen. Het meest verheven vertrek biedt een schoon ver-gezicht aan over de geheele landstreek. Dat is tegenwoordig zeker het aangenaamste plekje; ik bleef er, door het behoorlijke panorama geboeid, geruimen tijd. Fraaije badplaatsen, lusttuinen, bloemvazen en andere versierselen omringen het gebouw en zijn thans nog de bewijzen, dat dit „waterkasteel” eens een alleraangenaamst verblijf heeft opgeleverd.

Aan den *tweeden* sulthan van Djokdjokarta komt de eer toe van dit lusthuis gesticht te hebben. Toen HAMANGKOE BOEONO I zijn zetel te Djokdjokarta had gevestigd, regeerde hij zijn rijk met wijsheid en deed hij het een hoogen trap van bloei en welvaart bereiken. Spoedig kon de hoofdplaats met die van den soesoehoenan van Soerakarta wedijveren. Zeven-en-dertig jaren bestuurdde hij zijne landen, tot hij in 1792, *twee-en-tachtig* jaren oud, den laatsten adem uitblies. Na zijnen dood gaf de Compagnie het rijk in leen aan zijnen oudsten zoon, die reeds vroeger tot kroonprins verheven was en nu, onder den titel van HAMANGKOE BOEONO II, den troon besteed. Meestal wordt hij sulthan SEPOEH genoemd. De bijzonderheid, waaraan hij dien bijnaam te danken heeft, zal ik u later verhalen.

Zoo voortreffelijk een vorst als zijn vader zich had betoond, zoo verderfelijk was zijne regering voor het rijk van Djokdjokarta. Hij muntte uit door wreedheid, wil-lekeur, hoogmoed en schraapzucht. Vooral ééne eigenschap klom bij hem tot eene soort van manie, zijne zucht tot bouwen. Overal werden door hem huizen opgetrokken en lusttuinen aangelegd, waarvan men thans nog de ruïnen ziet. Ik zou eene geheele nomenklatuur kunnen mededeelen van lusthoven met kostbare gebouwen, die hij liet aanleggen, waarvan de namen in sierlijkheid en bombast wedijveren. Ook het „waterkasteel” behoort tot een zijner grillen. En zoo vindt men nog heinde en ver talrijke overblijfselen als gedenkteekenen van zijne

dwaasheid. Naauwelijks was het ééne gebouw voltooid, of op een afstand van nog geen half uur werd weder een tweede lusthuis opgetrokken. En wat het ergste was, dat moest alles door de bevolking worden bekostigd, die zoo wel den arbeid als de materialen zonder eenige vergoeding had te leveren. 's Vorsten schatkist heeft er niets toe bijgedragen; 't waren de regenten, die van heinde en verre uit het rijk, met hunne onderhoorigen, moesten opkomen, om den onwederstaanbaren lust van den wispelurigen dwingeland te bevredigen. Indien dus de tegenwoordige sulthan de bouwvallen van dit waterkasteel, die zijn kraton in geenen deele versieren, als een gedenkteeken blijft behouden, waaraan hij zich spiegelt, als eene waarschuwing, om het voorbeeld van zijnen overgrootvader niet te volgen, dan is het inderdaad prijzenswaardig. Wij twijfelen echter, of dit wel de beweegreden zij, en of 't niet eerder moet worden toegeschreven aan de gewoonte, die zoo wel in deze kraton, als in die van Soerakarta, u overal in 't oog springt, de gewoonte, om al het oude te laten gelijk het is en aan 't bestaande niets te veranderen. De beide vorsten zijn in dat opzigt, en ook in alle andere opzichten, konservatief in den hoogsten graad. Alles wat in de kraton oud is staat in hooge achting, en alleen de tijd, die volstrekt niet konservatief is, brengt met zijnen ijzeren tand eenige wijziging in de toestanden.

II.

DE VOORBEREIDING.

Ziedaar u verhaald wat ik, bij mijn eerste bezoek, van de kraton zag. 't Was genoeg, om er mij een algemeen denkbeeld van te geven, maar niet genoeg, om mijne nieuwsgierigheid te bevredigen.

— „Gij treft het”, zeide mijn vriendelijke gastheer, toen ik hem de uitkomst mijner wandeling vertelde. „Indien gij begeerig zijt, wat meer van de kraton en van het eigenaardige van Djokdjokarta te zien, dan is daartoe eerstdaags gelegenheid.

— „Om u de waarheid te zeggen,” was mijn antwoord „is dat juist het hoofddoel mijner komst.

— „Welnu, overmorgen wordt het grootste feest van 't gansche jaar, „garebek moeloed” genaamd, gevierd.

— „En zou ik dat kunnen bijwonen?

Mijn gastheer lachte. Hij was de resident zelf. Hij zou een der voornaamste handelende personen bij de plegtigheid zijn; zou hij eenen vriend en gast geen toegang kunnen verleen? Later, toen ik zag welk een gewigtige rol hij ook bij deze gelegenheid moest spelen, zag ik tevens in, welk eene dwaze vraag ik gedaan had. Nu, 't was mij te vergeven; ik was nog zóó lang niet in Indië, dat mij alle toestanden daar reeds gemeenzaam waren.

Het feest, dat aanstaande was, is toegewijd aan de

geboorte van MOHAMMED. „Garebek" is de algemeene naam voor de drie verschillende feestdagen, die de Javanen jaarlijks vieren, en „moeloed" beteekent „geboorte"; alzoo „feest der geboorte". De plegtigheid moest, 't blijkt reeds uit de benaming, een godsdienstig karakter hebben. Ik verzoek u dit wel in 't oog te houden. Eigenlijk was de voorbereiding nu reeds begonnen. De sulthan heeft, boven al zijne onderdanen alleen het regt een stel Javaansche muzijk-instrumenten van bijzondere grootte, veel grooter dan de gewone „gamelan", te bezitten en te laten bespelen. Dat stel muzijk-instrumenten heet „sekaten". Reeds acht dagen vóór het feest was deze „sekaten", onder vele plegtigheden en ceremoniën, gebragt naar de voorhoven der groote missighit of moskée, die zich aan de westzijde van de haloon-haloon, binnen de kraton, verheft. Nacht en dag werd ze daar bespeeld, en klonken de welluidende maar eentoonige en melancholische toonen op verren afstand de geloovigen in de ooren. Nacht en dag stroomde het volk af en aan naar dien tempel. Wat dreef hen derwaarts? Was het een godsdienstig gevoel, de behoefte aan 't gebed, de zucht tot God? Gij zult zelf het antwoord op die vragen kunnen geven, als gij mij vergezelt op een bezoek, dat ik, den avond van den dag, die het eigenlijke feest voorafging, in gezelschap van den resident aan den grooten tempel bragt.

Reeds op de haloon-haloon, vóór wij de omheining, die den tempel van dit plein afsluit, waren genaderd, zagen wij eene ontelbare menigte van mannen, vrouwen en kinderen, die, als op een kermisavond in menige stad van ons vaderland, zich met dreutelen, praten en lagchen vermaakte. Velen hunner deden zich te goed aan de snoeperijen, die, in de nabijheid van het heiligdom, in groote verscheidenheid waren uitgestald. Anderen kochten bloemen, om er zich zelve of een geliefd voorwerp mede op te luisteren. Een aangenaam waas van genoe-gen en vrengde lag over deze bonte menigte, maar gij

vernaamt geen getier en geschreeuw en geraas, als bij ons ieder volksvermaak ontsiert.

Toen wij ons door dezen „gonzenden drom", die eerbiedig op zijde week voor den resident en zijn gevolg, waartoe ik nu ook behoorde, een doorgang hadden gebaad, kwamen wij aan den ingang der omheining, die het gebouw der missighit afsluit. Daar stond een wacht van des sulthan's lijfgarde; en tusschen die muur en den eigenlijken tempel was eveneens hier en daar een schildwacht geplaatst. In deze tusschenruimte bevond zich een nog grooter menigte volk, ook mannen, vrouwen en kinderen, ook zich vermakende met lagchen en kouten, en naar de toonen der „sekaten" te hooren. Maar zij bleven aan de buitenzijde van een, ongeveer acht voet breed en anderhalf voet diep, gemetselden vijver, waardoor het heldere water stroomde en die 'tgansche gebouw van den tempel omgaf.

Dit water is hier aangebragt, opdat ieder, die de moskée wil binnentreden, daardoor in de verplichting worde gesteld, om eerst zijne voeten te wasschen, alvorens hij het huis des profeets binnen gaat. Er is geen ander middel, om in dat huis te komen dan door dezen stroom, want men moet gereinigd zijn, voor men 't heiligdom betreedt, of liever, de voeten moeten gereinigd zijn; dat het 'tembleem zou wezen van nog eene andere reiniging is mij niet gebleken.

— „Hoe zal dat gaan?" dacht ik, toen wij voor den stroom stonden en ik geen anderen toegang bemerkte, dan er door heen. „Moeten wij onze kousen en schoenen er aan wagen, en zoo den stroom doorwaden? Of zou 't beter zijn ons eerst er van te ontdoen?" Ik had nog geen tijd gehad, om tot een resultaat te komen, toen een der oppassers (policie-bedienden), die den resident vergezelden, zich een weinig gebukt voor zijnen heer plaatste en een ander in dezelfde houding voor mij. Ik wist niet wat ik daarvan maken moest, en stond vrij onhandig te kijken, tot ik zag, dat de resident, met de armen om den

hals van dit nieuwe transportmiddel geslagen, op zijn rug ging liggen, en zoo door het water werd gedragen. Onmiddellijk volgde ik zijn voorbeeld — en bevond mij in een ommeziens droogvoets in het voorportaal of den voorhof van MOHAMMED's tempel, eene soort van overdekte, groote, aan drie zijden opene, vierkante waranda vóór het hoofdgebouw.

't Eerste wat hier ons oog trof, was eene verzameling van meer dan vijf honderd priesters. Juist op dezen avond (eigenlijk de avond niet *voor* maar *van* het feest, want bij de Javanen begint de nieuwe dag met het ondergaan der zon) zijn de priesters in het gansche rijk van Djokdjokarta verplicht, zich in den grooten tempel van den sulthan te verzamelen, om daar, door eene openlijke plegtige viering, „dikir moeloed” genaamd, de geboorte van MOHAMMED te verheerlijken. Al die vijf honderd eerwaardige heeren waren in witte tabbaarden gekleed, hadden het hoofd met tulbanden van dezelfde kleur versierd, en zaten op matjes naast elkander met de voeten gekruisd op oostersche wijze. De demoedige houding, die deze bedienaars der godsdienst hadden aangenomen, het groot aantal, waarin zij bij een waren, de strakke gelaatstreken, waarmede ze voor zich staarden — dat alles scheen toch een godsdienstig karakter en eene de plegtigheid waardige stemming aan te duiden. Hier, dacht ik, aan deze zijde van den reinigenden stroom, die den tempel omgeeft, hier zullen althans de uiterlijke teekenen van 't *godsdienstige* feest worden in acht genomen. Maar 't was eene illusie, die niet lang duurde. Ik liet mijne blikken wat verder wijden dan waar die vijf honderd priesters zich bevonden, en ontwaarde eene ontelbare schare, ook weder mannen, vrouwen en kinderen door elkander, achter deze heilige mannen gezeten. Bij hen was geen zweem van ernst te vinden. Hun uiterlijk teekende nieuwsgierigheid, verveling of vermaak. Zij hadden klaarblijkelijk wel wat anders te doen, dan

zich met godsdienstige overpeinzingen bezig te houden. 't Was immers ook niet noodig, de priesters deden het voor hen! Weet gij wat hier geschiedt? Hier worden onder anderen intrigues en liefdegeschiedenissen aangeknoopt en niet zelden ten einde gebragt. Hier komt de jongeling om eene vrouw te zoeken en de maagd om zich te laten vinden. En te gretiger wordt van deze gelegenheid gebruik gemaakt, omdat de gelegenheden in de Javaansche maatschappij overigens zoo zeldzaam zijn. Ja, wat erger is, hier zweven de roning's rond, om, met hare verleidelijke lonken en verlokkende wendingen en houdingen, haren buit in hare netten te vangen. Zoo ziet het er uit in den voorhof van den hoofd-tempel van het Djok-djokartasche rijk, op den grootsten feestdag van het jaar!

Toen wij in dien voorhof, gedragen door onze oppassers, droogvoets waren aangekomen, werden wij door den hoogepriester of hoofd-penghoeloe plegtstatig ontvangen en verwelkomd. Hij was een man met eenen langen grijzen baard en van een goedaardig voorkomen. Hij is het hoofd der gezamenlijke geestelijkheid van Djok-djokarta. De titel, dien hij voert, luidt aldus: „Kandjing kiai penghoeloe kamaloedin ningrat,” dat is: „verheven oudste hoofd der geestelijkheid van het land.” De resident stelde mij aan hem voor als de Nederlandsche „pandita besar” of „hoogepriester” van Batavia. Ik kon een trek van bevreemding wegens deze nieuwe titulatuur op mijn gelaat niet verbergen. Maar de resident sprak ze met de meeste deftigheid uit, en het schrikte den hoofd-penghoeloe volstrekt niet af, dat hij in mij niet alleen een ongeloovige, een „kafir”, maar een „priester der ongeloovigen” voor zich zag. Integendeel, of het aan eene zekere aantrekkingskracht zij toe te schrijven van het denkbeeld, dat hij een kollega ontmoette, durf ik niet beslissen, maar met bijzondere vriendelijkheid en hoffelijkheid bood hij mij de hand, en met de meeste voorkomenheid antwoordde hij op mijne vragen.

— „Zijn dit alleen geestelijken van de hoofdplaats”? vroeg ik hem onder anderen.

— „o Neen, mijnheer, er zijn ook een menigte „kaoem's” bij, die in de dessa's de dienst verrigten.

— „Welke is na u de hoogste geestelijke waardigheid?

— „Dat is mijn plaatsvervanger, de „chetib anom”, die hier vooraan zit.

— „En wie volgen dan?

— „De „patok's negoro”; zij zijn vier in getal en hebben ieder hun geestelijk regtsgebied in het rijk van Djokdjokarta. Voorts ziet gij onder deze geestelijken voor u „ngoeloemo's” of godgeleerden die geraadgleegd worden, wanneer belangrijke zaken aanhangig zijn. Ook zijn er „modin's” onder, die met het schoonhouden van den tempel belast zijn en op bepaalde tijden de „bedoek” (de trom waarmede de geloovigen naar de moskée worden geroepen) moeten slaan.

— „Dat is alles geheel anders, dan bij ons Christenen.

— „o Ja, mijnheer, en dat is een bewijs van Gods grootheid! Zoo veel verschillende soorten van vereerders bezit hij! Zoo veel soorten van godsdienst! Welk een rijkdom!”

Ik moet bekennen, dat deze beschouwingswijze mij nieuw was. Ik laat ze geheel voor rekening van den hoogepriester.

Nu werd ons thee aangeboden, de officiële drank bij alle Javaansche recepties, op alle uren van den dag, maar niet de eenige drank, gelijk u later zal blijken. Ons verzadigd hebbende aan 't gezigt der priesters en van de schare achter hen, begaven wij ons uit den voorhof naar het inwendige van 't heiligdom. Door den hoogepriester voorafgegaan en van eenige geestelijken, die onmiddelijk in rang op hem volgden, vergezeld, betraden wij het heilige der heiligen. 't Is een groot vierkant somber ge-

bouw, dat ten minste twee duizend menschen bevatten kan, maar dat overigens geheel ledig was, behalven twee vergulden bidstoelen, de een, de fraaiste, van den hoogepriester, en de andere van den sulthan. Aan de westzijde van het gebouw is een vierkante nis, waarin niemand mag komen dan de hoofd-penghoeloe, maar die voor 't overige niet afgesloten en ledig is. Aan de noordzijde bevindt zich eene afgezonderde gallerij, waar de vrouwen, die de godsdienstoefening wenschen bij te wonen, eene zitplaats vinden; in de missighit zelve worden zij niet toegelaten.

III.

HET FEEST IN DE KRATON.

Lang was ik dien avond onder den indruk van 't geen ik in den tempel gezien had. Zonderling was ik te moede, als ik mij voorstelde, dat ik eene *godsdienslige* plegtigheid had bijgewoond! Ik werd er door versterkt in mijne meening, dat het Mohammedanisme op Java een kleed is, dat over de maatschappij is uitgespreid, maar geene levende kracht, die er de menschen bezielt; een uiterlijk vertoon, maar geen ziel en geest; een vorm, maar geen wezen. Nog meer zou mij dat blijken op den nieuwen dag, die aanbrak.

Vroeg in den morgen, lang voor de zon aan de kimmen verrees, werd ik reeds gewekt door het oorverdoovend geraas van verschillende Javaansche muzijkinstrumenten (*gamelan*). In statigen optogt zonden de rijksbestierder, de toemenggoeng's en kliwon's (ambtenaren van den sulthan) hunne *gamelan*'s, voorafgegaan door de *pajong* (zonnenscherm) van de kleuren die hunne waardigheid aanduiden, en gevolgd door een aantal volgelingen van pieken en vaandels voorzien, naar de kraton van den sulthan, op de haloon-haloon, waar ze in orde gerangschikt werden. Lang duurde dit gejoel, 't welk reeds dadelijk aan den aanbrekenden dag een vrolijk en feestelijk aanzien gaf. Van alle kanten trokken al verder de troepen van den sulthan, meestal landbouwers maar die als ze geroepen worden

de wapenen moeten dragen, uit alle dessa's en kampong's en begaven zich almede naar de haloon-haloon, om zich daar onder hunne vanen te scharen. Zelfs van de verst verwijderde streken van het rijk stroomden inwoners, 't zij omdat pligt hen riep, 't zij uit nieuwsgierigheid, naar het vorstelijk verblijf. Duizenden en duizenden waren op de been, en die gansche massa golfde denzelfden kant uit naar de kraton.

Tegen half tien in den morgen verzamelden zich de Europesche ambtenaren, de officieren van het garnizoen en de voornaamste ingezetenen, allen op het prachtigste uitgedost, in hunne kostuum-rokken en monteringen, en zij, die zulk een schitterend kleed niet hadden, in zwarte rokken, in de prachtige woning van den resident. Ze waren tot het bijwonen van 't feest der geboorte van MOHAMMED door mijnen gastheer *uitgenoodigd*, maar eigenlijk is zulk eene uitnoodiging een *bevel*. Eens hebben een predikant der Hervormde gemeente en nog eenige anderen het gewaagd niet te verschijnen — maar 't is hun slecht gekomen. De predikant werd verplaatst, de kolonel, kommandant van 't garnizoen, gepensioneerd enz. . . . niet door den sulthan, maar door den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indië. Gij kunt deze stichtelijke geschiedenis in al hare bijzonderheden lezen in het verhandelde in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, op 27 November 1852 *), want zelfs

*) Zie *Bijblad der Staatscourant* van 1852 bladz. 227 en volgenden. De gewichtige gebeurtenis viel voor te Soerakarta. Zie hier, hoe de heer ROCHUSSEN haar, in 'slands vergaderzaal, beschreef.

„Het was in 't jaar 1846, dat in de kraton van den soesoehoenan te Soerakarta, dien wij keizer noemen, een feest werd gevierd, dat met de Mohammedaansche godsdienst in verband staat, de geboorte van den profet, dien wij den valsehen, zij den waren noemen.” Nu laat de heer ROCHUSSEN eenige mededeelingen volgen omtrent redeneringen in dagbladartikels over het supprimeren der inlandsche vorsten, die met de zaak in geen verband staan. Daarop vervolgt hij aldus: „En ziet, bij die gelegenheid had de resident zonder verlof zijn post verlaten en zich naar Samarang begeven; de militaire kommandant, een kolonel, was niet aanwezig; de hoogste militair was een kapitein. Andere ambtenaren werden evenzeer gemist.

in 's lands vergaderzaal heeft men zich er vrolijk over gemaakt!

Onder de genoodigden verschijnt ook de kapitein der Chinezen. De meeste aandacht verdienen echter een paar Javaansche vorsten, die niet gelijk de overige Javanen, maar in 't gevolg van van den resident het feest bijwonen. In de eerste plaats behoort daartoe de pangeran adipati PAKOE ALAM, met eenigen zijner zonen en nabestaanden. Ik zal u vertellen, welk personaadje dat is.

De stichter, of liever de eerste sulthan, van het rijk van Djokdjokarta, HAMANGKOE BOEONO I, had gedurende zijn leven reeds de betreuenswaardige geaardheid van zijn oudsten zoon opgemerkt. Ware 't hem mogelijk geweest, dan had hij daarom liever zijn tweeden zoon

Van de landhuurders waren er slechts zeer enkelen opgekomen. De Protestantsche leeraar was onder degenen die niet opgekomen waren. De disch, die voor talrijke genoodigden was toebereid, werd slechts door weinigen bezet. De gewoonte wil, dat de resident den keizer, de assistent resident den kroonprins opleidt; maar de resident was niet tegenwoordig; de assistent resident leidde dus den keizer op, terwijl de kroonprins met een kommissie moest gaan. Steeds welwillend, steeds hoffelijk, maar waarschijnlijk diep gekrenkt, onderwierp zich dit waardige inlandsche hoofd aan die behandeling. Hierbij kwam nog, dat twee Europeanen, die aan den disch gezeten waren, zich verwijderden vóór dat de gebruikelijke toast ter eere van den soesoehoenan was uitgebragt.

„Dit alles kwam mij ter oore. Er werd een onderzoek ingesteld. Ja, de resident had het zoo zwaar niet ingezien; eene voor hem belangrijke familie-aangelegenheid had hem naar Samarang geroepen. De kolonel was dik geworden en kon zijn rok niet meer dicht knooien. De leeraar had geene aanschrijving ontvangen van het kerkbestuur, en vermeende, dat hij niet gehouden was te verschijnen op een feest, dat in verband stond met de Mohammedaansche godsdienst enz.

„Moest dit alles nu zoo maar door de vingers worden gezien? Neen er moest een doorslaand bewijs gegeven worden, dat het der Nederlandsche regering ernst was, hare beloften te houden tegenover den inlandschen vorst. En hoe is dat bewijs gegeven? In de eerste plaats, door ontslag uit zijne betrekking te geven aan den resident; in de tweede plaats, door het militair departement aan te schrijven, om te berigten, of die kolonel nog verder geschikt bleef voor de active dienst, waarop toen ontkennend is geantwoord en hij dan ook is ontslagen; in de derde plaats, door het kerkbestuur aan te schrijven, om voor dien predikant eene andere standplaats voor te dragen, die daarop naar Padang is verplaatst.”

De diskussien, die op deze interessante mededeelingen zijn gevolgd, verdienen nog wel eens nagelezen te worden, — althans door hen die van eene vrolijke lektuur houden.

tot troonopvolger benoemd. Deze tweede zoon was de vader van den pangeran adipati PAKOE ALAM, dien wij thans in 't gevolg van den resident ontmoeten. Veelvuldig waren de lotgevallen van dien vorst. Nu eens de lieveling zijns vaders, om zijn goeden inborst en voortreffelijk gedrag, dan weder door 't Nederlandsche Gouvernement in ballingschap gezonden. Gehaat door zijnen broeder, den sulthan SEPOEH, omdat geen duivelsch karakter eenen goeden inborst kan verdragen, werd hij de beschermeling van het Engelsche Gouvernement, toen dit op Java in 1811 het Nederlandsche had vervangen. Maar tevens werd hij, in de hand dierzelfde Engelsche regering, een middel om, het voorbeeld der staatkunde van de oude Nederlandsche Oost-Indische Kompagnie volgende, te verdeelen en te heerschen. Zie hier op welke wijze.

De opvolger van den eersten sulthan van Djokdjokarta, HAMANGKOE BOEONO II, of in de wandeling sulthan SEPOEH genaamd, veroorzaakte jaren lang aan het Nederlandsche, en later eveneens aan het Engelsche bestuur, zeer vele moeilijkheden en verwikkelingen. Eindelijk in 1812 besloot de Luitenant Gouverneur Generaal RAFFLES er, door een krachtige expeditie, een einde aan te maken. Eene aanzienlijke legermagt werd door hem naar Djokdjokarta gezonden, en zonder veel inspanning of moeite werd, in Junij van dat jaar, de kraton stormenderhand ingenomen en bemagtigd. Nu was het natuurlijk uit met sulthan SEPOEH; hij werd vervallen van den troon verklaard en in ballingschap gezonden. Zijn oudste zoon volgde hem op, onder den titel van HAMANGKOE BOEONO III, doorgaans sulthan RODJO genaamd.

Maar het Engelsche Gouvernement begreep meer te moeten doen. Het sloot met den nieuwen sulthan, den 1sten Augustus 1812, een kontrakt, 't welk evenzeer van goede staatkundige voorziening als van humaniteit getuigde. Noch de sulthan, noch eenige prins in het rijk van Djokdjokarta mogt voortaan, zonder speciale vergunning

van het Gouvernement, eenige troepen aanhouden. Daardoor werden die vorsten wel magteloos, maar tevens gedurige bronnen van onrust en woelingen en bloedvergieten gedempt. De sulthan werd verplicht tot het instellen van een geregeld policiewezen, onder toezigt van het Gouvernement. Geene den handel belemmerende bepalingen mogten door hem worden gemaakt. Alle pijnigingen en verminkende straffen, die tot dusverre op onmenselijke wijze waren toegepast, werden in dat zelfde kontrakt afgeschaft, en bovenal een der wreedste folteringen, het vechten van misdadigers tegen tijgers. Ziedaar enkele voorwaarden uit het traktaat van den 1sten Augustus 1812, waardoor ons oordeel genoegzaam wordt geregtvaardigd. Maar met niet minder geslepenheid, en zeker met minder omwegen en verbloeming, dan de oude Nederlandsche Oost-Indische Compagnie, behartigde het Engelsche Gouvernement in deze overeenkomst, met de punt van 't zwaard des overwinnaars voorgeschreven, zijn eigen belang en de bevestiging zijner magt. Behalve de tonnen schats, die bij de bestorming van de kraton waren buit gemaakt, liet het zich uitgestrekte landen en belangrijke bronnen van inkomsten afstaan. En niet weinig werd het gezag, dat de sulthan nog uitoefende, gefnuikt. De rijksbestierder, de eerste staatsdienaar van den vorst, die eigenlijk het land regeert, zou voortaan alléén naar 't verlangen van 't Gouvernement worden benoemd en ontslagen, en bij de uitoefening zijner funktien zou hij verplicht zijn, om van alle zaken aan den Europeschen resident kennis te geven en diens gevoelen te vragen.

Inderdaad, er bleef van het zelfbestuur van den sulthan niet veel meer over. Maar nog scheen dit het Engelsche Gouvernement niet genoeg. Was het groote rijk van Mataram, eene halve eeuw vroeger, in twee deelen gesplitst, opdat beiden elkander in evenwigt zouden houden, thans meenden de Engelsche bewindslieden op elk dier twee deelen zelf weder eene dergelijke operatie te moeten toepassen. De broeder van sulthan SEPOEH, de vader

van den tegenwoordigen PAKOE ALAM, was de man, die in Djokdjokarta daartoe moest dienen. Binnen de grenzen van dat rijk werd hem een aanzienlijk gedeelte aangewezen, dat hij, als van den sulthan onafhankelijk prins, onder den titel van pangeran adipati PAKOE ALAM I, en als een leen van 't Gouvernement, zou bezitten. Bovendien zou hij van dat Gouvernement eene maandelijksche toelage van 750 Spaansche Matten genieten, en daarvoor een zeker getal troepen ten dienste van 't Gouvernement onderhouden. En dat alles was de belooning van zijn uitnemend gedrag.

De pangeran adipati PAKOE ALAM II, dien wij thans in 't residentiehuis ontmoeten, volgde zijn vader, die nog niet lang geleden kwam te sterven, als onafhankelijk prins in 't rijk van Djokdjokarta op. Bij feestelijke gelegenheden als deze verschijnt hij met de zijnen dan ook niet in de kraton op de wijze als de overige prinsen van den bloede, die wij straks zullen ontmoeten, maar, als een teeken zijner onafhankelijkheid van den sulthan, in 't gevolg en onder 't geleide van den resident. Hij was in Javaansche kleeding, en versierd met de orde van den Nederlandschen leeuw. Zijne zonen en andere leden zijner familie, die hem vergezelden, droegen Nederlandsche militaire uniformen van luitenant-kolonels, majoors enz., maar hadden tevens op Javaansche wijze een zwarten doek om 't hoofd gebonden, om hun haarwring op te houden. De hoed met veeren of chakot, die daar boven geplaatst werd, maakte eene zonderlinge vertooning; maar behalve deze min of meer bespottelijke afwijking, zagen velen hunner er vrij krijgshaftig uit.

Nog een prins, die zich onder 't geleide van den resident naar de kraton begaf, was de pangeran adipati NOTO PRODJO. Ook hij is onafhankelijk van den sulthan en heeft zijne landen, binnen het rijk van Djokdjokarta, als leen onmiddellijk van het Gouvernement. Hij droeg de uniform van kolonel van het Nederlandsche leger.

Toen dit aanzienlijk gezelschap in de voorwaranda

van 't residentiehuis verzameld was, verschenen tegen tien ure twee hofbeambten van den sulthan, ten einde namens Z. H. den resident en zijn gezelschap uit te noodigen, om het groote feest in de kraton te komen bijwonen. Weinige oogenblikken nadat zij weder vertrokken waren, zette de stoet zich in beweging. Bij de haloon-haloon genaderd, zagen wij de troepen van den sulthan, die 's morgens derwaarts waren getrokken, in orde geschaard. Toen wij ze voorbij gingen, werden de geweren gepresenteerd, werd met de vaandels gesalueerd, en bewezen de officieren met hunne groote sabels ons de militaire honneurs. Na onderscheiden steenen omgangen en pondopo's gepasseerd te zijn, bevonden wij ons eindelijk bij het verblijf van den broeder van den sulthan, die den titel voert van pangeran adipati MANGKOE BOEMI. Hij is een schoon, sterk gebouwd man, van twintigjarige leeftijd, die somtijds de Nederlandsche uniform draagt van kolonel van den staf, maar thans in eene prachtige Javaansche kleeding was gedost *). Na de gewone beleefdheidsbetuigingen bood de resident hem de hand en geleidde hem naar de plaats, waar de sulthan ons wachtte, gevolgd door den ganschen stoet van Europeanen, prinsen en hofgrooten, van welke laatsten, voor zoo verre zij tot het gevolg van den jongen vorst behoorden, zich hier eene groote menigte bij ons voegde. Ook de siri-dragers en pajong-dragers en de dragers van andere teekenen der vorstelijke waardigheid, die eenen prins altijd omstuwen wanneer hij zich den volke ver-

*) Thans, eenige jaren na het bezoek, dat ik aan Djokdjokarta bragt, is deze vorst zijnen broeder als sulthan opgevolgd. HAMANGKOE BOENO V kwam, den 4 Junij 1855, in 35 jarigen ouderdom, zonder wettige mannelijke afstammelingen na te laten, te overlijden. Den 5 Julij daaraanvolgende werd pangeran adipati MANGKOE BOEMI, door den resident van Djokdjokarta, namens het Nederlandsche gouvernement, tot kroonprins, en nog dienzelfden dag tot sulthan van Djokdjokarta verheven. Hij voert den naam van HAMANGKOE BOENO VI, en regeert als zoodanig tot op dit oogenblik.

toont, ontbraken niet. 't Was eene tallooze bonte massa: die golvend in statigen optogt, langzaam en deftig dus geheel naar Javaanschen trant, zich voorwaarts bewoog.

Wij trokken naar de, voor onze ontvangst bestemde, pondopo vóór de eigenlijke woning van den sulthan. Daar zat Z. H. op een gouden „dampar”, dat is eene zitplaats op vier poten, een soort van stoel zonder leuning, de koninklijke troon der Javanen. Naast zich had hij een klein tafeltje, mede van goud, waarop de onmisbare sirdoos, gevuld met de noodige ingrediënten, was geplaatst. Ik zag hier op den troon van Djokdjokarta een jong man, wiens voorkomen veel ouder was dan zijne jaren. Zijne gestalte was middelmatig; zijne gelaatstrekken waren zacht en innemend, ofschoon ze geene bijzondere scherpzinnigheid te kennen gaven; maar zijn gelaat, gelijk zijn gansche voorkomen, werd ontsierd door eene, voor zijne jaren vooral, onnatuurlijke dikte en zwaarlijvigheid. Het lange zwarte hoofdhaar hing hem, in een golvenden tros, over den rug, en op het hoofd prijkte de „koloeck”, het gewone Javaansche hoofddeksel voor hofkostuum. 't Is een soort van kleine ligte hoed, zonder rand, en in 't midden van de bol met een zeer klein kroontje versierd, waarin een kostbare diamant schitterde. Overigens was hij geheel naar Javaansche wijze gekleed: een zwart zijden buis met juweelen knopen, een gebloemde en onder aan de pijpen breed met goud omzoomde broek, en een Solosche sarong, die hij halverwege had opgeslagen. Aan de bloote voeten droeg hij zwart fluweelen muilen, sierlijk met gouddraad geborduurd. Op zijn borst schitterde een koninklijke star, aan zijnen overgrootvader, den sulthan SEPOEH, door DAENDELS ten geschenke gegeven; tevens was hij omhangen met de versierselen der kommandeursorde van den Nederlandschen leeuw. Hij was omgeven van eenen talrijken stoet vrouwelijke bedienden, die de armen en schouders naakt hadden en slechts eene, boven de borst vastgemaakte, sarong droegen. Nog een

gansche drom vrouwen, gekleed met een sarong en een witte badjoe, zagen wij onder de overige schoonen, op den grond nevens en achter hem, nederhurken; dat waren zijne bijwijven; of ze schoon waren kon ik niet beoordeelen, want ze hadden het gelaat met „boreh,” een van bloemen vervaardigd geel blanketsel, zoodanig van boven tot beneden bedekt, dat het haar onkenbaar maakte.

Toen wij aan den trap der pondopo genaderd waren, stond de sulthan op en kwam den resident te gemoet, en deze leidde hem aan de hand terug naar zijn „dampar”. Aan de linkerzijde van den vorst stond een stoel met gele zijde, waarop de resident plaats nam. Beiden hadden nu 't gelaat naar 't noorden gekeerd. Regts van den sulthan en den resident was eene rij stoelen geplaatst, waarop de prinsen PAKOE ALAM en NOTO PRODJO en de Europeanen plaats namen, zoodat zij 't gelaat naar het westen gekeerd hadden; en op de rij stoelen, die zich links van den sulthan bevond, zetten zich de aanzienlijkste prinsen van den bloede neder, tegen over de Europeanen, en dus met het gelaat naar het oosten; de mindere prinsen van het hof plaatsten zich, aan de linkerzijde van den sulthan, op den grond.

Na eenige oogenblikken toevens, waarbij eene eerbiedige stilte werd in acht genomen, boden de bedienden siri, maar zonder de anders daarbij behoorende tabak, den gasten aan; en toen deze formaliteit was afgevoerd, stond de sulthan op en allen volgden zijn voorbeeld. De resident bood hem zijne hand, en de assistent-resident (de tweede Nederlandsche autoriteit) bood de zijne aan zijnen broeder. Even deftig, langzaam en statig als wij gekomen waren, stapten wij uit de pondopo en begaven ons naar de „sitihingel”.

Voor ik verder ga met mijn verhaal, dien ik u wel te vertellen wat de „sitihingel” is. Buiten het paleis, vóór de haloon-haloon of het groote plein, dat ik reeds beschreef, verheft zich eene hoogte, waaraan de plaats ha-

ren naam te danken heeft; want „sitihingel” beteekent *verheven of hooge grond*. Op deze hoogte nu staat een op pilaren rustend gebouw, maar aan alle zijden open. Het draagt den naam van „bangsalwetono”, en is bestemd voor den vorst, wanneer hij zich bij plegtige gelegenheden, gelijk op het feest van MOHAMMED's geboorte, dat thans gevierd werd, in al zijn glans en pracht en majesteit den volke vertoont.

Naar dit gebouw zette zich nu de stoet, in statigen optocht, in beweging. De sulthan, door den resident bij de hand geleid, werd gevolgd door al de vrouwen, die achter hem gezeten waren; eene dier schoonen, maar wier schoon achter de „boreh” verborgen was, droeg den vorstelijken zetel, den gouden „dampar”; eene tweede had zich met de gouden siri-doo's belast, en velen van de overigen droegen 't een of ander, dat tot de „poesaka's” of erfelijke kenteekenen der vorstelijke waardigheid behoort. Zoo zag men er eene met een prachtige voetbank, eene tweede met een groot kostbaar zwaard, een derde met een gouden vogel, waarvan de beteekenis mij niet is gebleken, eene vierde met een gouden schenkan, eene vijfde met een gouden kaaiman of krokodil, eene zesde met een opgerold matje en weer anderen met andere voorwerpen.

Na de trappen van de „sitihingel” betreden te hebben, zette de sulthan zich weder op zijn gouden „dampar”, met het gelaat naar het noorden gekeerd, en op een stoel aan zijn linkerhand naast hem plaatste zich de resident. Beneden de bangsal of het statiegebouw stonden twee reijen stoelen, de eene voor de voornaamste prinszen en de andere voor ons gasten bestemd. Behalve van zijn vrouwelijk gevolg, was de vorst thans omgeven van al de leden van zijn huis en van een drie of vier honderdtal Javaansche ambtenaren, regenten en mindere beambten, voor deze plegtigheid van alle oorden van het rijk herwaarts gestroomd. Ze zaten, met de beenen kruisselings, op Indische wijze, op den grond, allen in

hofkostuum, met hetzelfde hooftdeksel als de sulthan, maar natuurlijk minder kostbaar, en voorzien van een „wedong”, een soort van kapmes, in den gordel, tot een zinnebeeld van hunne verplichting, om, als de vorst het gebiedt, ook het geringste en laagste werk te verrigten. Maar bovendien bevonden zich in den omtrek, achter en naast deze regenten, nog duizenden en duizenden toeschouwers van allerlei ouderdom, mannen, vrouwen en kinderen, die zich kwamen verlustigen in de heerlijkheid van hunnen vorst, of, 't geen waarschijnlijker is, die naar het feest gingen uit gewoonte en omdat een ander er heen ging.

Ik moet nog gewag maken van twee wezens, die, wel niet als toeschouwers maar toch als merkwaardige individuen, de plegtigheid bijwonen. 't Zijn twee groote olifanten, aan weerszijden van de „sithingel” geplaatst. Ze werden door den vorst opzettelijk van Palembang ontboden, want op Java zijn die dieren niet inheems, alléén om zijne feesten op te luisteren. Sierlijk uitgedost en met bloemen getooid, kwijten ze zich dan ook met de meeste naauwgezetheid van hun pligt. Ze steken, met hunne reusachtige logge lichamen, verre boven de menigte uit, zijn zeer mak en gedwee, en moeten dezen dag in het kluchtspel nog meer rollen vervullen.

Zoo zaten wij, te midden dezer talrijke en bonte massa, zwijgend en in gespannen verwachting naar de dingen die komen zouden. Een korps Europesche muzikanten, in dienst van den sulthan, vergaste ons op eenige goed uitgevoerde stukken, afgewisseld door de toonen van de inlandsche muziek, die de Javaansche artistes op de gamelan speelden.

De stof tot het eerste bedrijf levert weder de, nimmer ontbrekende, siri. Twee Javaansche ambtenaren naderden langzaam, half kruipend, en ieder oogenblik zich weder nederzettende om de Javaansche pligtpleging van eerbied (soembah) te maken; de een droeg een kleine ronde tafel en de andere een gouden schenkblad, waarop

siri en de daarbij behoorende ingrediënten zich bevonden; ze zetten die voor den sulthan neder.

Gij zult u herinneren, dat, behalve de bonte massa, die ik zoo even beschreef, op het uitgestrekte veld der haloon-haloon, aan welks ingang wij ons bevinden, ook nog de troepen van den sulthan, ten getale van drie of vier duizend man, geschaard staan, die in den vroegen morgen derwaarts waren getrokken. Zij speelden thans het tweede bedrijf van 't geen ons vertoond werd, door voor den vorst en zijne gasten te defileren. Zie, dat was nu een der klugtigste vertooningen, die ik nog immer bijwoonde, en hoe diep ik ook doordrongen was van den plicht der Javaansche hof-étiquette, om, op het voorbeeld van den sulthan zelven, wat er moge gebeuren, altoos ernstig, deftig, onbewegelijk en zonder een enkelen plooi in 't gelaat te blijven zitten, toch kon ik nu en dan mijn lachlust niet geheel onderdrukken. Ik moet bekennen, dat eene Europesche parade nimmer diepen indruk op mij heeft gemaakt; maar deze parade van Javaansche troepen, die men eene parodie van zulk eene militaire vertooning kan noemen, zal ik niet ligt vergeten.

De drie of vier duizend soldaten zijn geregeld in verschillende afdeelingen verdeeld. Elke afdeeling heeft hare officieren, haar vaandel, hare eigen kleeding of montering, en hare twee tamboers en twee pijpers. Daar naderde de eerste afdeeling, waarvan de tamboers en pijpers een deuntje uit de oude doos lustig op lieten hooren. De officier stapte voor zijne troepen uit; 't was een Javaan, in een gelen rok en groenen broek gestoken, met groote zwarte laarzen aan de beenen, een driekanten hoed op het hoofd, die in de plaats van een pluim, met een grooten ruiker van bladen en loof en bloemen was versierd; stel u daarbij voor dat ditzelfde wezen in de hand een uitgetogen, breede, ronde sabel en op den neus een grooten groenen bril droeg! Toen hij dicht bij de „siti-hingel” genaderd was, veranderde hij den stap in een

allerpotsierlijksten dans, met tallooze wendingen en buigingen van het ligchaam, en toen hij zich voor den sulthan bevond, maakte hij allerlei kromme sprongen en grimassen en vervolgde al tandakkende zijn weg. De manschappen der afdeeling, die hij kommandeerde en die hem volgde, zagen er, behalven den groenen bril en de sabel, in wier plaats zij pieken droegen, voor 't overige even zoo uit als hij, en voerden, met eene zeldzame naauwkeurigheid, dezelfde wendingen, kromme sprongen en grimassen uit als hun aanvoerder.

Ook de andere afdeelingen dezer vorstelijke troepen hadden hetzelfde koddige voorkomen. Velen der aanvoerders droegen ook al een groenen bril. Waaraan dit gebruik zijn oorsprong verschuldigd is, of wat het beteekent, is mij niet duidelijk geworden. Sommige troepen waren met geweren gewapend, anderen met pieken. Eenigen waren op de Javaansche wijze gekleed, altoos echter gecharcheerd; vooral vielen mij de zonderlingste vormen van hoofddeksels in 't oog. Maar de meeste soldaten droegen de kleeding, die onze voorouders, honderd en meer jaren geleden, aan de, in hunne soldij staande, troepen gaven. De driekante hoeden, korte spanbroeken, witte kousen, schoenen met groote zilveren of tinnen gespen mogen in het vaderland in onbruik zijn geraakt, hier op vier duizend mijlen afstand van dat vaderland, in 't hart van Java, blijven de troepen van Z. H. den sulthan van Djokdjokarta aan het oude voorvaderlijke kostuum van Nederland getrouw.

Nadat deze keurbenden waren voorbijgetrokken, waarvan velen, en dat wel de meest uitgelezenen, deze militaire plegtigheid al tandakkende (op Javaansche wijze dansende) verrigtten, werden ze op den voet gevolgd door een troep eigenlijke potsenmakers, arlequins, clowns, of hoe men ze noemen wil. Ze hadden 't geheele ligchaam met gele boreh (blanketsel) besmeerd, en waren op het zonderlingst toegerakeld. Ik zie geen kans u de wonderlijke

grimassen, sprongen en potsen te beschrijven, die zij vertoonden, en die de sulthan en zijne gansche omgeving met den meesten ernst en in de deftigste houding aanschouwden. Die ernst en deftigheid aan den eenen kant, en de dwaasheden en zotternijen aan den anderen, maakten zulk een koddig effekt, dat ik het soms moest uitschateren en een ijverig gebruik van mijn zakdoek maakte, om mijne gewaarwordingen er achter te verbergen. Onmiddellijk achter deze potsenmakers werden de tallooze muzikstellen (gamelan's), die van heinde en ver uit het rijk naar de haloon-haloon waren gebragt, in statie voorbij de „sithingel” gevoerd.

Nu volgde het derde bedrijf van dit gedeelte van 't feest, aan de geboorte van MOHAMMED gewijd. De offers van 's vorsten milddadigheid, de zichtbare teekenen zijner genade, werden in statigen optogt voorbijgedragen en naar de moskée gebragt. Zij dragen den naam van „goenoengan”, een zeer karakteristieke naam. 't Zijn trofeën van rijst, gebak, siri, pinang, vruchten en dergelijke eetwaren; ze zijn sierlijk gestapeld op draagbaren van bamboe, die boven spits toeloopen, maar beneden zich breed uitzetten en eene ronde gedaante hebben; 't zijn „bergen” in hunnen vorm, maar ook „bergen” van liefdadigheid, en worden daarom „goenoengan” genaamd, van het woord „goenoeng”, dat *een berg* beteekent. Eene talrijke bende draagt deze trofeën op de schouders en neemt het voorkomen aan, als of zij onder de zwaarte dezer bewijzen van vorstelijke genade zwoegt en gebukt gaat. Ze worden met eerschoten uit klein geweer begroet. Zijn ze in statigen optogt naar den tempel gebragt, dan wenkt de sulthan twee der hem omgevende Javaansche ambtenaren (toemenggoeng's) om hem te naderen. Zij komen in diep gebogen houding half kruipende en zetten zich op den grond voor hem neder.

— „Begeef u tot den raden adipati,” zoo luidt zijn bevel. De „raden adipati” is de rijkbestierder, de eer-

ste minister, wiens plaats, gedurende de plegtigheid, onder een gebouw is „pagelaran” genaamd, eenige schreden van de „sitielingel” verwijderd.

— „Begeef u tot den raden adipati”; zegt de vorst, „en beveel hem, dat de „goenoengan’s”, nadat de hoogepriester daarover een gebed en den zegen zal hebben uitgesproken, aan mijne onderdanen worden geschonken.

— „Ingeh! noen”! (de uitdrukking van eerbied na een ontvangen bevel) antwoorden de toemenggoeng’s, en ze verwijderen zich. Eenige oogenblikken later keeren ze terug en zetten zich voor den vorst weder neder.

— „Wij hebben uwen last volbragt”, zegt een hunner. „Uwe onderdanen zijn diep getroffen, door deze vernieuwde bewijzen uwer rijke liefdadigheid en genade”!

Ondertusschen begint nu eene andere vertooning op het feest van MOHAMMED’S geboorte. Daar naderen bedienden, die aan den sulthan, den resident, de op stoelen gezeten prins en de overige gasten wijn, zegge *wijn*, aanbieden — *wijn* op MOHAMMED’S geboortedag! Ieder neemt een glas; de sulthan heft het zijne omhoog en stelt een toast in.

— „Mijne heeren”! zoo luidt die toast „ik stel u voor te drinken het feest van den dag „garebek moeloed”!

Hadt gij ’t ooit gedacht? Daar wordt in de kraton van den sulthan, door den sulthan, door de prins en, in ’t openbaar, voor ’t oog der geheele Javaansche wereld, wijn gedronken — en een glas aan MOHAMMED’S geboorte gewijd.

Nog eene plegtigheid, en dan zou ’t programma van den ochtend van ’t feest zijn afgelopen. Terwijl men nog eens aan hen van ’t aanwezige gezelschap, die daarvan gebruik wenschten te maken, siri aanbod, en nu ook aan allen verschillende soorten van inlandsche gebak, gaf de sulthan aan dezelfde twee toemenggoeng’s van zoo even het bevel, om al de gamelan’s, die weder op de haloonhaloon gerangschikt waren, te doen bespelen. Hadden wij

ze straks ons voorbij zien dragen, wij moesten ze nu ook hooren. De beide toemenggoeng's herhaalden den hun gegeven last aan een paar ondergeschikte ambtenaren in hunne nabijheid gezeten, die zich spoedden om den vorstelijken wil ten uitvoer te leggen. Daar begonnen, een oogenblik later, overal op het uitgestrekte veld, zich de toonen der Javaansche muziek te verheffen. Ieder stel gamelan's speelde op zijn eigen manier, zonder zich aan de anderen te stooren. Gij kunt denken welk een zonderling geluid en geraas dit veroorzaakte.

Toen keerden wij, op dezelfde wijze als wij gekomen waren, ten hove terug. In de pondopo, waar wij den sulthan voor 't eerst ontmoetten, zetten wij ons een oogenblik neder. Ik had den resident vroeger mijnen wensch te kennen gegeven, dat ik zoo gaarne eens wat dieper in 't inwendige van de kraton, in 't heiligdom van het huisselijk leven des vorsten, een blik zou willen werpen. Mijn voorkomende en verplichtende vriend voldeed, zoo veel hij kon, aan mijn verzoek. Nadat het overige gezelschap vertrokken was, geleidde de sulthan den resident en mij naar het voornaamste gebouw, men zou het kunnen noemen: het hart van de kraton. Veel pracht schitterde mij niet in de oogen; een Javaansch praalbed en eene prachtige glazen kast, waarin de poesaka's of rijks-sieraden worden bewaard, waren het eenige dat in 't vertrek de aandacht verdiende. 's Vorsten voornaamste echtgenoot, die den titel van „ratoe kedaton" voert, omringd van hare vrouwen, en nog eenige andere prinsessen, allen tot de familie van den sulthan behoorende, wachtten er ons op. De „ratoe kedaton" scheen eene jonge, schoone, tengere vrouw; zij *scheen* dit, want over hare gelaatstreken viel weinig te oordeelen, dewijl ze ook al met een dikke laag „boreh" waren bedekt. Toch schitterde het vuur van hare donkere levendige oogen, uit het gele blanketsel, ons tegen; het zware gitzwarte haar was met een paar eenvoudige bloemen versierd, en de schoone vormen

van het ligchaam kwamen onder de ligte kleeding beval-
lig uit. 't Gesprek bestond in een paar beleefdheids be-
tuigingen tusschen de vorstin en den resident, terwijl de
sulthan de goedheid had mij te vragen, hoe het feest mij
was bevallen. Dat ik uitbundig was in den lof over al het
treffende dat ik had gezien, en vooral over het vreemde
en ongehoorde, zal ik wel niet behoeven te zeggen.

Te midden van eene ontelbare massa, die nog altoos
in de voorhoven, op de pleinen en buiten de kraton op
de straten en wegen van Djokdjokarta's hoofdplaats zich
golvend bewoog, reed ik met den resident huiswaarts.
Ik was vermoeid; en was dat te verwonderen? Drie
uren lang had het feest ons bezig gehouden. Maar 't was
slechts de eerste afdeeling van 't programma, die wij
hadden bijgewoond; de tweede moest nog gespeeld wor-
den, en die was niet minder vermoeijend.

IV.

HET FEEST IN 'T RESIDENTIEHUIS.

Deze tweede afdeeling wordt buiten de kraton op de openbare straat, maar vooral ten huize van den resident, vertoond. Ongeveer een uur nadat ik mij in mijne kamer had terug getrokken, werd mijne aandacht op nieuw gevestigd op 't geen buiten voorviel door Europeesche muziek en 't verward geluid en geraas van inlandsche gamelan's. Ik haastte mij, om mij weder in de zwarte kleeding te steken, die gelijk 's morgens vereischt werd, om de verdere plegtigheid van den dag bij te wonen. Naauwelijks bevond ik mij in de voorwaranda, of ik zag dezelfde troepen van den sulthan, die in de kraton bij de parade mijne lachspieren zoo in beweging hadden gebracht, thans vrij geregeld opmarcheren en zich, langs den ganschen weg van de kraton tot het residentiehuis, in gelederen scharen. 't Was een levendig tooneel, vooral ook door de duizenden, die op de been waren en zich achter de troepen bewogen.

Eenige minuten later zette zich een stoet in beweging, die uit de poort van het vorstelijk verblijf naar de residentswoning langzaam voorttrok. In 't midden van den stoet bevindt zich de sulthan. Hij zit in een rijtuig, dat eene nadere beschouwing wel waardig is. 't Is een uiterst klein koetsje, waarin Z. H. nu reeds met moeite zich kan bewegen, en dat, bij toenemende korpulentie,

zeer zeker spoedig te naauw en daardoor onbruikbaar zal wezen. Dat zou jammer zijn, want 't is een alleraardigst koetsje, aan alle kanten open, en zoo zwaar verguld, dat goud bijna de eenige kleur is, die gij aan den bak ontwaart. Maar de kleine bak en het hooge zware onderstel zijn beiden van eenen vorm, dien men nergens ter wereld meer vindt. De bak rust op riemen, en 't geheel is een rijtuig van die soort als men in de vorige eeuw gebruikte. 't Moet dan ook een geschenk zijn van WILLEM V, in den eersten tijd van zijn stadhouderschap, aan den eersten sulthan van Djokdjokarta. Het heeft door den ouderdom veel geleden, en 't is gelukkig, dat het alléén op zulke hooge feesten, als wij er thans een vieren, en dan nog wel zeer langzaam stapvoets rijdende, gebruikt wordt; reeds op die wijze komt ieder oogenblik bij u de schrik op, dat het oude erfstuk, onder den last van Zijne Djokdjokartasche Hoogheid, in een zal storten, maar het in eenen goeden draf te gebruiken zou halsbrekenswert zijn. Vier schoone paarden zijn voor dit koetsje gespannen, en een talrijke stoet regenten, bedienden en andere volgelingen omgeeft het langzaam voortgetrokken voertuig, waarvan eenigen de rijkssieraden dragen, en anderen groote gouden zonneschermen aan zeer lange stokken boven Z. H. houden, minder om de zonnestralen af te weeren, want ook 's avonds, bij het huiswaarts keeren, werden ze op dezelfde wijze boven het rijtuig uitgespreid, dan wel als kentekenen der vorstelijke majesteit.

Zoo trekt de stoet voort, overal ontmoet door bewijzen van ontzag. De troepen presenteren de geweren; het volk hurkt eerbiedig neder als de vorst voorbij rijdt. Ook dat zwarte gevaarte, dat tot dus verre gezwezen heeft, maar altijd dreigend op de kraton nederziet, ook het fort «Rustenburg» laat zich thans hooren. Donderend dreunt het geschut van zijne muren; negentien eerschoten worden den sulthan ten beste gegeven. Zoo nadert hij het residentiehuis.

Daar heeft men ondertusschen alles voor eene, zijner waardige, ontvangst bereid. Eene groote tafel is er in de ruime waranda aangerigt, bestemd voor een diné van ten minste twee-honderd-vijftig menschen. En al die gasten zijn reeds bijeen. Behalve de Europesche genoodigden en den prins PAKOE ALAM en den prins NOTO PRODJO met hun gevolg, ziet gij er eene rijke zeer kurieuse verzameling van prinsen van het Djokdjokartasche hof; niet alleen den broeder des sulthans en de aanzienlijkste en oudste pangeran's, die 's morgens, bij de plegtigheid in de kraton, op stoelen hadden gezeten, maar ook velen, wier zitplaats toen achter den sulthan op den grond was. Waren ze bij die gelegenheid in hunne Javaansche kleeding verschenen, thans prijken velen hunner met de schitterende uniformen van het Nederlandsche leger.

Naauwelijks was het koetsje met den sulthan behouden aan de trappen van 't residentiehuis genaderd, of de resident spoedde zich naar buiten, om den vorst de hand te bieden en naar binnen te geleiden. Daar werd hij met veel beleefdheid door de Europeanen, en met de teekenen van diepen eerbied door de Javanen, ontvangen. Slechts korte oogenblikken na zijne aankomst zette men zich aan tafel en begon het diné. Zoo veel mogelijk waren de gasten op die wijze gerangschikt, dat een Javan tusschen twee Europeanen en een Europeaan tusschen twee Javanen zat. Mij viel de eer te beurt naast een paar pangeran's geplaatst te worden; de namen dier heeren zijn mij ontschoten, alleen weet ik, dat men den éenen den bijnaam van pangeran ROEF gaf, omdat hij zulk een groote liefhebber van champagne was. Over 't algemeen dronken de Javaansche gasten ongehoord veel wijn; toen 't desert begon, was onder anderen mijn buurman ROEF reeds aan zijn derde flesch — en al die flesschen werden natuurlijk geledigd tot verheerlijking van het feest van den grooten profeet, ter viering der geboorte van MOHAMMED! Maar ik moet hem ter eere nageven,

dat hij sterker was dan de wijn, en dat ik bij het einde van het diné geen de minste verandering, noch in zijne gelaatstrekken, noch in zijne redeneringen, die overigens niet veel om 't lijf hadden, bespeurde. En dit was met allen het geval. Hoe veel ze ook dronken, niet het geringste vonkje van dronkenschap of zelfs opgewondenheid was bij hen zichtbaar.

Toen het diné nog niet ver gevorderd was, begon weder eene afdeeling van 't programma van het feest, bestaande in eenige officiële toasten, die gedronken moesten worden. Ieder jaar worden op dit feest, naar de rei af, dezelfde gezondheidsdronken, op dezelfde wijze, in dezelfde bewoordingen, en in dezelfde volgorde ingesteld. Ze zijn negen in getal; ik zal ze hier laten volgen:

10. De gezondheid en regering van Z. M. WILLEM III, Koning der Nederlanden.

20. De gezondheid en het bestuur van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indië.

30. De gezondheid van den sulthan HAMANGKOE BOE-
OXO V van Djokdjokarta, Kommandeur der orde van den
Nederlandschen Leeuw.

40. De gezondheid van Ratoe Kedaton (de sulthane).

50. De gezondheid van pangeran adipati PAKOE ALAM II,
ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw.

60. De gezondheid van den pangeran adipati MANG-
KOE BOEMI (broeder des sulthans) en van den kolonel
NOTO PRODJO.

70. De gezondheid van den resident van Djokdjokarta.

80. De gezondheid van al de prinsen en overige gas-
ten aan de tafel.

90. De bloei en de welvaart van het rijk van Djok-
djokarta.

Bij de vier eerste toasten staan de gasten op, bij de
drie laatsten blijven ze zitten.

Terwijl wij aan den feestdisch binnen het residentie
huis waren aangezeten, had daar buiten eveneens een

maaltijd plaats, maar op geheel andere wijze. Gij herinnert u het bevel van den sulthan, dat de „goenoengan's," de trofeën van rijst en andere lekkernijen, aan zijne onderdanen zouden worden geschonken. Ook thans werd een gedeelte van dat bevel voor het residentiehuis ten uitvoer gelegd. Een paar dier „goenoengan's" werden derwaarts gebragt, in 't midden der volksmassa van eenige duizenden individuen. Op een gegeven teeken vloog deze ontelbare menigte, die met vlamrende blikken de lekkernijen van eijeren, suikergebak, vruchten en wat niet al reeds een geruimen tijd had aangestaard, als uitgehongerde wolven, als losgelaten tijgers, op deze „bergen van liefdadigheid" aan. In een oogenblik was de berg verdwenen, maar geruimen tijd duurde het dat de roovers zich den buit betwistten. Dat het hier niet zeer zacht en liefelijk toegaat, dat er zelfs vechtpartijen uit ontstaan, bleek mij toen ik het spektakel bijwoonde, en dat er somtijds zelfs wel eens bloed gestort wordt, werd mij door ooggetuigen verzekerd. Meer ordelijk was het diné, dat thans ook aan de troepen van den sulthan, namens hem en op zijne kosten, werd toegediend.

Toen de feestdich van den resident en zijne gasten was afgeloopen, stapten twee zeer groote heeren uit de kraton tot voor het residentiehuis, om het volk met hun voorkomen, hun kostuum en hunne grimassen eenige oogenblikken te vermaken. 't Zijn de grootste heeren van geheel Djokdjokarta — de olifanten. Thans zijn ze in 't rood uitgedost; geheel het hoofd en de ooren zijn sierlijk beschilderd en ze laten zich gedwee, door eenen enkelen drijver, leiden werwaarts het hem goed dunkt. Voor het genoeg, dat ze 't publiek verschaffen, door zich aan de menigte te vertoonen, valt hun menig lekker brokje ten deel. Deze geeft hun een pisang, een ander een manga, weder een ander een sinasappel en al wat maar voor de hand ligt. Alles is hun welkom en wordt onmiddellijk naar binnen gewerkt. Biedt men

hun een kokosnoot, dan nemen ze ook die met zeer veel erkentelijkheid aan, werpen hem op den grond, zetten er een der voorpoten op, en trappen de bijna ijzerharde bast, waarop menige Javaansche gollok stomp wordt geslagen, zonder merkbare inspanning als glas in duizend stukken, waaruit ze dan, met hun lompe snuit, de noot zeer bevallig en handig en zorgvuldig weten te halen.

Onder deze vertooning had ik het genoegen in gesprek met den sulthan te komen. Vriendelijkheid en gulhartigheid kenmerken hem, en eene groote mate van kinderlijke nieuwsgierigheid straalde in al zijne woorden door. Hij deed mij allerlei vragen, niet over degelijke onderwerpen, maar over nietigheden, ik zou bijna zeggen over speelgoed. 't Is dan ook niet te verwonderen, dat er niet meer in zit; integendeel, 't is te verwonderen, dat hij zich nog tot zulk een man heeft ontwikkeld als hij werkelijk is, want hij heeft treurige kinderjaren gehad en was reeds vroeg de speelbal van hofintrigues en kabalen.

Gelijk wij gezien hebben was sulthan SEPOEH, die in 1812 door de Engelschen werd verbannen, zijn overgrootvader. Zijn grootvader, HAMANGKOE BOEONO III kwam reeds den 3den November 1814, op 43 jarigen ouderdom, te overlijden. Hij werd door zijnen dertienjarigen zoon, onder den titel van HAMANGKOE BOEONO IV, opgevolgd. Maar ook deze vorst kwam reeds den 6den December 1822 plotseling te sterven, en liet twee zonen na, den oudsten, die hem onder den titel van HAMANGKOE BOEONO V opvolgde, de tegenwoordige sulthan, en nog een tweeden zoon, de tegenwoordige pangeran adipati MANGKOE BOEMI. De sulthan was toen nog geen drie jaren oud, want hij was den 25sten Januarij 1820 geboren. Zijne opvoeding en verzorging, en het beheer zijner gelden, goederen en rijkssieraden werd aan een raad van voogdijschap toevertrouwd, die bestond uit zijne grootmoeder de ratoe AGENG, zijne moeder de ratoe KENTJONO, zijnen oudoom

de pangeran MANGKOE BOEMI en zijnen oom de pangeran DIPO NEGORO. Gedurende zijne minderjarigheid werd aan den resident van Djokdjokarta opgedragen het rijkszegel te bewaren, om daarvan zoodanig gebruik te maken, als zou bevonden worden te behooren, tot instandhouding van het rijk en de bevordering der belangen van den jongen vorst en zijne onderdanen; terwijl het beheer van de landen van het rijk werd waargenomen door den rijksbestierder. Maar nog geen drie jaren nadat het kind tot sulthan was verheven, brak de rampzalige opstand uit, die vijf jaren lang Java en vooral Djokdjokarta heeft geteisterd. Een zijner voogden, zijn oom DIPO NEGORO, stond aan 't hoofd van dien opstand.

Allerlei middelen werden door het Gouvernement te baat genomen, om een einde aan dezen verwoestenden krijg te maken, en tot de zonderlingste en minst rationele behoorde wel het besluit van den Kommissaris-Generaal DU BUS DE GISIGNIES, waarbij de oude, beruchte, in 1812 verwijderde sulthan HAMANGKOE BOEONO II uit zijne ballingschap van Amboina werd teruggeroepen en nevens zijnen achterkleinzoon, den tegenwoordigen sulthan, weder op den troon van Djokdjokarta geplaatst; aan den laatsten werd nu nog de titel toegevoegd van „sulthan anom”, 't geen beteekent „de jonge sulthan”; aan den eersten de titel van „sulthan sepoe” dat is „de oude sulthan”, bij welken naam wij hem in dit verhaal meestal hebben aangeduid. 't Duurde echter niet lang, want reeds in Oktober 1827 stierf de grijze vorst; en dat was wel gelukkig, zoo voor 't Nederlandsche Gouvernement als voor den jongen sulthan, want ook zijn overgrootvader bewees de waarheid van het spreekwoord, dat een vos wel zijne haren maar niet zijne kuren verliest. In 1830 ging, na het herstellen van de rust, het gezag, namens den jongen sulthan, weder over in de handen zijner voogden, die ondertusschen geheel andere personen waren geworden, dan die welke oorspronkelijk waren aangesteld.

Dat onder zooveel lotverwisselingen en wederwaardigheden in zijne prille jeugd, zijne opvoeding nog meer verwaarloosd werd, dan anders in den regel met kinderen van inlandsche vorsten en grooten maar al te zeer het geval is, laat zich gemakkelijk begrijpen.

Eerst in 1836 aanvaardde de jonge sulthan zelf het beheer over het rijk van Djokdjokarta. Maar hoe dat rijk ook reeds door 't kontrakt van 1812 was verkleind, en hoe de magt des sulthans bij die gelegenheid was gekortwiek, toch moest het nog meer worden gesmaldeeld en bleef er nu maar een schaduw over van 't geen het voor den oorlog geweest was. Om dit te staven, zal ik alleen herinneren, dat de beide rijken Soerakarta en Djokdjokarta, kort na den vrede in 1830, de helft van hun grondgebied verloren, door den afstand aan het Nederlandsche Gouvernement van de landen, die thans de residentien Banjoemas, Bagelen, Madioen en Kediri vormen. En weet gij op welken grond? 't Was nu voldoende gebleken, dat de sulthan en de soesoehoenan niet bij magte waren, om in zulke uitgestrekte rijken, als zij bezaten, de orde en de rust te handhaven — daarom zou het Gouvernement het voortaan voor hen doen. Aan de beide vorsten werd echter eene schadevergoeding toegelegd in geld. De sulthan ontving voor de afgestane landen f 210,000 's jaars. Bovendien stond hij de inkomsten der bazar's, warong's en vogelnestklippen in zijn rijk aan 't Gouvernement af, en ook daarvoor werd hem eene schadevergoeding van f 255,000 toegelegd; zoodat hij jaarlijks eene som van f 465,000 van 't Gouvernement ontvangt.

Dat geld en de inkomsten, die hij van zijne landen geniet, vooral ook door ze aan Europeanen te verhuuren, zijn echter bij lange na niet voldoende, om in zijne behoeften te voorzien. Want behalve dat hij zelf aanzienlijke schatten aan allerlei dwaasheden verspilt, moeten al die honderden prinsen en hofgrooten en de geheele be-

volking der kraton leven van 't geen hij hun toedeelt. Zijne Hoogheid zit dan ook gewoonlijk diep in de schulden en staat vooral bij 't Gouvernement meestal voor eene goede som aangeteekend, 't geen almede niet zeer geschikt is, om zijne zelfstandigheid en magt te versterken. Overigens is zijn invloed op de regerings-handelingen en 't bestuur van Djokdjokarta ongeveer zoo groot als de mijne.

Weet gij, wie dit rijk eigenlijk bestuurt? 't Is de man, dien gij daar in gesprek ziet met een deftigen en bejaarden Javaan, 't is de resident, volgens de instruktiën, die hij van den Gouverneur-Generaal ontvangen heeft. En weet gij, wie zijn regterhand is, om zijne bevelen ten uitvoer te leggen, of daar, waar hij geen bevelen kan geven, zijn invloed te doen gelden? 't Is de Javaan, met wien hij spreekt, de rijksbestierder of, gelijk zijn Javaansche titel luidt, „raden adipati”. Volgens de aloude inlandsche instellingen, heeft iedere vorst een eersten minister, die met de gansche uitvoerende magt is bekleed, zoo wel in 't administrative, als in 't financiële en de uitoefening van het regt. Alle bevelen, die de vorst geeft, worden aan hem gerigt, en hij zorgt voor de uitvoering en geeft daartoe zijne orders aan de ondergeschikten. Van zijn gezag zijn alleen uitgesloten de leden van het vorstelijk geslacht, de hoogepriester en de krijgsmagt. Volgens eene bepaling in 't kontrakt van 1812, dat gij u nog zult herinneren *), en vooral ook volgens de latere overeenkomsten en de, gedurende de minderjarigheid van den sulthan, ingeslopen gebruiken, is de rijksbestierder tevens ambtenaar van het Gouvernement, en wordt hij ontslagen en aangesteld naar goedvinden van het Nederlandsche bestuur. Geen bevel van den sulthan legt hij ten uitvoer, zonder vooraf met den resident geraadpleegd te hebben; en dan wordt

*) Zie hierboven blz. 25.

niet de wil van den vorst maar de raadgeving van den Nederlandschen ambtenaar gevolgd.

Zoo mag de sulthan zich bij voortduring verheugen in de uiterlijke kenteekenen van de waardigheid zijner voorvaderen, maar 't blijft bij dat uiterlijke. Met de uiterste naauwgezetheid neemt men de vormen in acht, die zijne ijdelheid kunnen strelen, maar in die vormen zelve zijn de middelen verborgen, om voortdurend bij het Gouvernement het gezag en de magt te houden. Zoo is men overeengekomen, dat de sulthan, als hij de kraton verlaat, vooraf daarvan kennis geve aan den resident, opdat deze kan zorgen, dat hij overal behoorlijk en met het verschuldigde ontzag ontvangen worde. Zoo heeft hij van 't Gouvernement eene lijfwacht of eerewacht, Nederlandsche soldaten onder eenen Nederlandschen officier, die in de kraton de wacht houden, en onder 't onmiddellijk bevel van den resident staan. Ik zal u wel niet behoeven aan te wijzen, hoe onder deze bloemen en versierselen de banden en ketenen verborgen zijn.

Toen het diné was afgelopen, werden de speeltafels gereed gezet. De sulthan is een groot liefhebber van 't spel, vooral van dubbelspel en hoog spel. Den resident valt natuurlijk, bij zulke plegtigheden als deze, de eer te beurt van met den vorst te spelen. Ook verscheiden prins en Europeanen zetten zich met elkander aan de speeltafel. Maar nu liep het feest weldra ten einde. Ten negen ure vertrok de sulthan op dezelfde wijze, in hetzelfde koetsje en onder 't zelfde geleide, als hij gekomen was. Alleen was de stoet vergezeld door tallooze flambouwen, die een schitterend licht over deze bonte massa wierpen, en er daardoor een fantastisch voorkomen aan gaven. Ook de overige prins en gasten volgden het voorbeeld van Z. H., en zoo zat ik met mijnen gastheer weldra alléén, om nog eens in eene retrospectieve beschouwing te treden van 't geen wij dezen dag hadden bijgewoond.

— „Thans weet gij” zeide mijn vriend, „hoe 't hier jaarlijks op „garebek moeloed” toegaat.

— „En is dat altoos het zelfde? is er nooit eens eenige variatie bij?

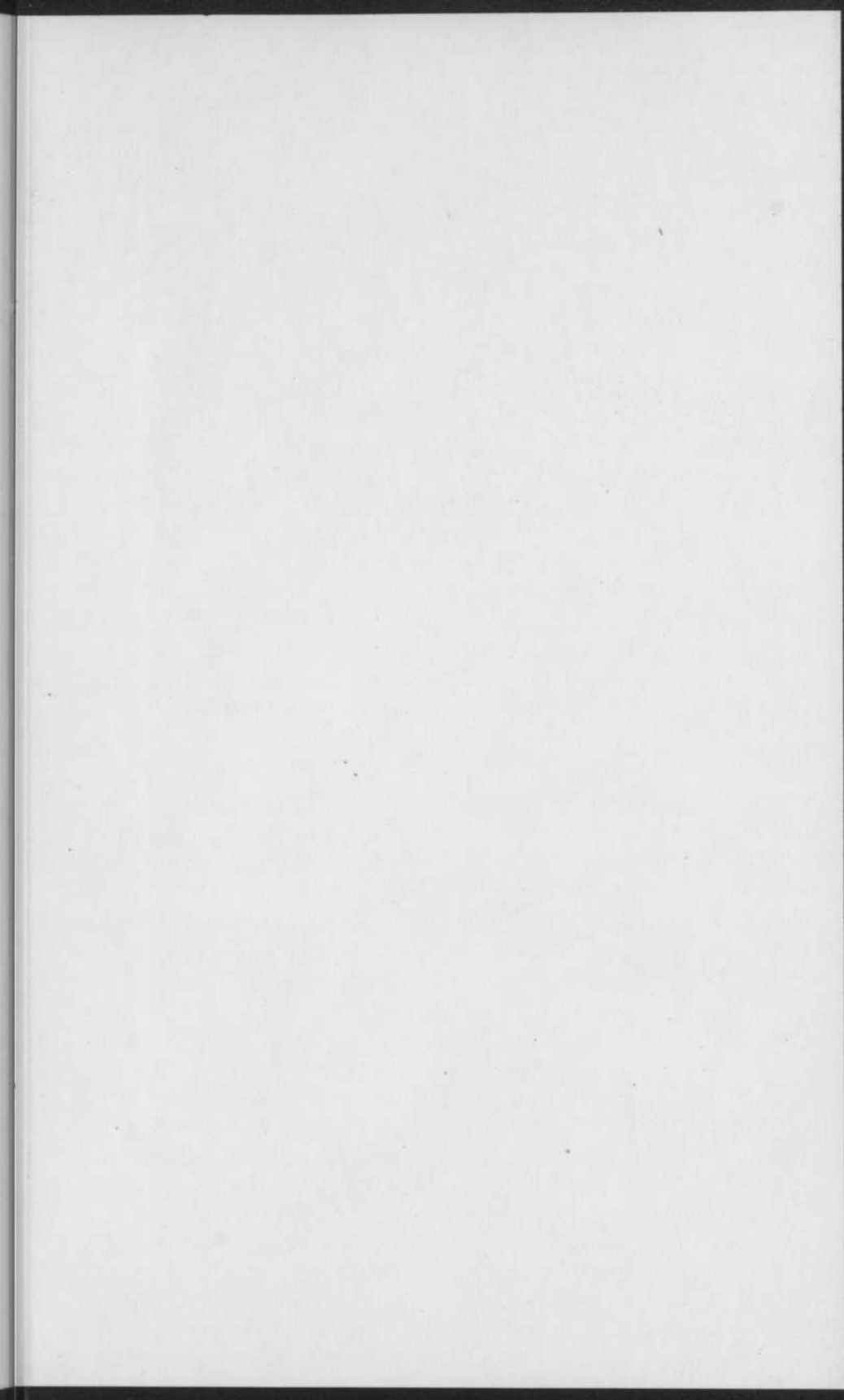
— „Jaar in jaar uit altoos op dezelfde manier.

— „Nu daar heb ik vrede meê. Maar twee dingen kan ik volstrekt niet begrijpen. Het eerste is, dat ik een *godsdienslig* feest, het feest der geboorte van MOHAMMED, heb bijgewoond. En het tweede, dat gij uwe rol, bij deze vertooning, met zoo veel ernst en deftigheid kunt vervullen, als of het de gewigtigste besogne was, die gij ooit hebt verrigt.

— „De gewoonte, mijn vriend! zij is eene tweede natuur. In 't begin kostte het mij veel moeite, ernstig te blijven, dat verzeker ik u.”

Op mijne eerste opmerking ontving ik geen antwoord. En toch verdient het wel eenig nadenken, dat een *godsdienslig* feest op die wijze wordt gevierd. En niet alleen is op dit kwasi godsdienslig feest zulk een zonderling, aan alle begrip van godsdienst tegenovergesteld, karakter gedrukt; ook de twee overige „garebek's” zijn van denzelfden aard. Het eene heet „garebek ramelan” het andere „garebek besar.” Er is natuurlijk verscheidenheid in de bijzonderheden, maar zeker is het, dat ze allen even stichtelijk zijn. Zouden de Javanen op den duur aan zulk eene godsdienst genoeg hebben? Zouden ze geen behoefte gevoelen aan wat anders en wat beters, zoodra ze dat andere en betere maar leeren kennen?

BIBLIOTHEEK VRIJE UNIVERSITEIT

3 0000 00614 4772

